

„ONCE I CAUGHT A FISH ALIVE”

KORAI KÉTNYELVŰ NEVELÉS ÓVODÁBAN ÉS BÖLCSŐDÉBEN

FBR 216

Tartalom

1. Bevezetés	4
1.1. A témaválasztás és az azt befolyásoló tényezők	4
1.2. A dolgozat felépítése	5
1.3. A kutatás célja	6
1.4. A hipotézis és a kutatás várható eredményei	6
1.5. Kutatási terv	7
2. Szakirodalmi áttekintés	7
2.1. Általában a korai kétnyelvűség előretöréséről, kétnyelvű kompetencia alapú bölcsődei, óvodai nevelési programokról	7
2.2. Angol nyelv a bölcsődében és az óvodában a kezdetektől.....	10
2.2.1. Kezdetek, alapelvek, célok, feladatok	10
2.2.2. Személyi és tárgyi feltételek.....	11
3. Bölcsődei – óvodai megfigyelések, módszertani megoldások a nyelvelsajátításban.....	13
3.1. Bölcsődei megfigyelések, tapasztalatok.....	13
3.1.1. Montessori Mária Kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde	13
3.1.2. A megfigyelések összegzése	16
3.2. Dokumentumelemzés	18
3.2.1. Delfino Kreatív Gyermekközpont	18
3.2.2. Mini Klub Angol- Magyar Montessori Bölcsőde.....	19
3.2.3. Ákombákomp Bölcsőde és Gyermekcentrum	20
3.2.4. Az elemzések összegzése	21
3.3. Óvodai megfigyelések, tapasztalatok	22
3.3.1. Pottendorfi Óvoda	22
3.3.2. Nyugat-magyarországi Egyetem Lewinszky Anna Gyakorló Óvoda	23
3.3.3. Montessori Mária Kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde	24
3.3.4. Bánfalvi Óvoda.....	26
3.3.5. A megfigyelések összegzése	27
3.4. Általános módszertani javaslatok.....	29
4. Kutatások személyes interjúk és kérdőívek alapján	31
4.1 Módszertani alapelvek.....	31
4.2. Az interjúk eredményei	33
4.2.1. Az interjúk ismertetése	33
4.2.2. Következtetések az interjúk alapján	36

4.3. A kérdőívek eredményei	38
4.3.1. A bölcsődék, óvodák, szülők, gondozónők és az angol nyelv kapcsolata Magyarországon	38
4.3.2. A szülők véleménye a bölcsődei, óvodai kétnyelvű nevelés lehetőségeiről	44
5. Nemzetközi kitekintés	49
6. Eredmények	51
6.1. A korai nyelvelsajátításról szóló vélemények összefoglalása	51
6.2. Az eredmények alapján levont főbb következtetések	52
7. Ajánlás.....	55
Bibliográfia	56
Interjúk jegyzéke.....	57
Képek jegyzéke	58
Mellékletek	59
1. melléklet: Kutatási terv	59
2. melléklet: Fogalomtár	61
3. melléklet: Az említett dalok, mondókák szövege	63
4. melléklet: Kérdőív a Montessori Mária Kétnyelvű Óvodába és Bölcsődébe járó gyermekek szülei számára	67
5. melléklet: Kérdőív (nyílt) a Montessori Mária Kétnyelvű Óvodába és Bölcsődébe járó gyermekek szülei számára	68
6. melléklet: Szülők kérdőíve, korai kétnyelvűség bölcsődében	69
7. melléklet: Szülők kérdőíve, korai kétnyelvűség óvodában	72
8. melléklet: Kérdőív a Soproni Egyesített Bölcsődék gondozónői számára	75
9. melléklet: A Montessori Mária Kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde vezetőjével készített interjú kérdései	76
10. melléklet: A Montessori Mária Kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde angol nyelven nevelő pedagógusaival készített interjú kérdései	76
11. melléklet: A Nyugat-magyarországi Egyetem Lewinszky Anna Gyakorló Óvoda angol nyelven nevelő óvodapedagógusával készített interjú kérdései	77
12. melléklet: A Montessori Mária Kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde magyar nyelven nevelő gondozójával készített interjú kérdései.....	77
13. melléklet: A Soproni Egyesített Bölcsődék vezetőjével készített interjú kérdései	78
Köszönetnyilvánítás	79

1. Bevezetés

1.1. A témaválasztás és az azt befolyásoló tényezők

2009-ben sikeresen befejeztem a Csecsemő-és kisgyermeknevelő gondozó szakot, felsőfokú szakképzésben, Sopronban a Nyugat-magyarországi Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Karán. Ezután angol nyelvi specializáción folytattam tanulmányaimat óvodapedagógia szakon. A karon folytatott tanulmányim során betekintést nyerhettem a bölcsődei és óvodai életbe. Tapasztalatokat szereztem az angol mint idegen nyelv bemutatásának, megismertetésének lehetőségeivel az óvodában. Tanulmányaim nagyon felkeltették érdeklődésemet a korai kétnyelvű nevelés lehetőségei iránt mindkét korosztályban: a bölcsődében és óvodában, ezért úgy éreztem, ebben a témában végezném legszívesebben kutatásaimat a szakdolgozatomhoz. Érdekesnek tartom a két hasonló, de mégis különböző intézmény összehasonlítását a kétnyelvűség szempontjából, mert míg a soproni óvodákban egyre elterjedtebb az angolnyelv-elsajátítás, a helyi bölcsődékben még nem jelent meg. Országsszerte is több az angol nyelvi lehetőségeket biztosító óvodák száma, mint a bölcsődéké megfigyeléseim alapján.

Közép-Európa leggyakrabban használt nyelvei az angol, a német és a francia. Mivel a magyar nyelv a ritka nyelvek közé tartozik, érdemes megtanulnunk minimum még egy nyelvet, köztük lehetőleg egy világnyelvet. Dolgozatomban az angol nyelv lehetőségeiről, az angol nyelv iránti igényről írok, mert ezen a nyelvi specializáción tanulok, és mert az angol a világon a legelterjedtebb második nyelv.

Ma már egyre nyilvánvalóbb, hogy „nyelveket tudni nem erény, hanem alapvető emberi követelmény”(Navracsics, 2000: 201). S az is egyre elterjedtebb lesz a köztudatban, hogy az első, de akár a második idegen nyelv elsajátítása is annál könnyebb, minél fiatalabb korban kezdődik. Ennek hatására egyre nagyobb a szülők igénye is a kétnyelvű nevelésre. Ezt bizonyítják az Európa-szerte, és hazánkban is sorra nyíló két- vagy akár többnyelvű nevelést biztosító bölcsődék, óvodák, valamint a délutáni különfoglalkozások is.

Már a felsőfokú szakképzés során is foglalkoztatott a korai kétnyelvűség kérdése. Ennek részben családi okai vannak, részben pedig nemzetközi tapasztalataim keltették fel az érdeklődésemet. Érettségi után egy évig egy dán óvodában dolgoztam Önkéntes Diakónia Év keretében. Tapasztalataim alapján Dániában sok a bevándorló (igazából ott tapasztaltam meg igazán először a „bevándorlás jelenségét”), ezért az óvodában is több nem dán származású

kisgyermek is volt. Mivel a dán nyelvvel én is ott ismerkedtem meg, azt sajnos nem tudtam megfigyelni, hogy mennyire beszélnek tökéletesen ezek a gyermekek dánul, de azt hallottam, hogy folyékonyan, gond nélkül és magabiztosan teszik ezt. Az egyik csoportban volt egy kislány, aki körülbelül velem egy időben érkezett Szerbiából. 4 éves volt, nem járt nyelviskolába, csak az óvodába. Eleinte egy szót sem szólt, csak figyelt. Figyelt minden mozdulatot, minden szót. A kérdésekre bólogatott. Ezeket a kérdéseket nem minden esetben értette meg, de nem adta fel a próbálkozást. 1-2 hét múlva a gyakran használatos szavakat értette és használta (köszönés, igen, nem, köszönöm, játékok neve, napi teendők megnevezése: kézmosás, alvás, stb.). 1-2 hónap múlva már egyre többet értett, egyre többet beszélt. Hamarabb, jobban megtanulta a nyelvet, tökéletesebb kiejtéssel, mint én, aki nyelviskolába is járt. Csodálatosnak tartottam ezt a tanulási folyamatot és szívesen merülök el ennek kutatásában, tanulmányozásában. A dán kultúrában más formában jelent meg a kétnyelvűség, ehhez hasonló példát láttam Ausztriában is. Kutatásomban azonban elsősorban a magyarországi igényeket, lehetőségeket szeretném felmérni.

1.2. A dolgozat felépítése

Dolgozatom 1. fejezetében a témaválasztás indoklását szeretném leírni, majd a dolgozat felépítéséről, a kutatás céljáról írok, megfogalmazom hipotéziseimet, és a kutatás várható eredményeiről, valamint a kutatási tervről írok. A 2. fejezetben szakirodalmi áttekintést végzek, illetve vizsgálom az angol nyelv megjelenésének lehetőségét, jelenlétét a bölcsődében és az óvodában, valamint összehasonlítom a bölcsődei és az óvodai angol nyelvelsajátítást a kezdetek, alapelvek, célok, feladatok, személyi és tárgyi feltételek tekintetében. A 3. fejezetben bölcsődei és óvodai megfigyelésem, dokumentumelemzéseimet mutatom be, és a nyelvelsajátításban megfigyelhető módszertani megoldásokról, általános módszertani javaslatokról (a kétnyelvűség területén bölcsődékben és óvodákban) írok.

A 4. fejezetben írom le összegezve a kutatás során bölcsőde-és óvodavezetőkkel, óvodapedagógusokkal, gondozónőkkel, szülőkkel készített interjúkat, kérdőíveket. Az 5. fejezetben nemzetközi kitekintést végzek, majd a 6. fejezetben levonom a következtetéseket, igazolom vagy cáfolom a hipotéziseket és ismertetem az eredményeket, végül a 7. fejezetben térek ki a felhasználhatóságra.

1.3. A kutatás célja

Szeretném felmérni, hogy mekkora az igény a bölcsődékben 1-3 éves és az óvodákban 3-7 éves gyermekek szüleinek körében gyermekeik idegen nyelvvel való ismerkedésére és hogy ez az igény milyen mértékben elégíthető ki napjainkban egy Európai Unió országban, Magyarországon, azon belül Budapesten, valamint szűkebb viszonylatban Sopronban. Kutatásom során figyelembe veszem bel- és külföldi szakmai útjaim során szerzett tapasztalataimat.

A kutatásom célja az is, hogy bebizonyítsam, hogy a kompetencia alapú nyelvelsajátítási folyamat sem a bölcsődei sem az óvodai csoportokban nem árt a gyermekeknek, a többnyelvűség, az idegen nyelvek megkedveltetése már a korai kétnyelvűség keretében is létrejöhet, ráadásul a társadalmi igény mindkét korosztályban adott. Dolgozatomban szeretnék minél több, a kutatás során látott és tapasztalt nyelvi tevékenységet bemutatni és azokat elemezni.

Fő kutatási kérdésem, hogy van-e különbség a bölcsődei és az óvodai kétnyelvű nevelés között, s ha igen, melyek a lényeges eltérések.

1.4. A hipotézis és a kutatás várható eredményei

Feltételezem, hogy

H₁: a korai kétnyelvű nevelés ma már **1-3 éves korban elterjedően van Magyarországon**, egyre több bölcsődei csoportban is fellelhető, pl. bölcsődével összevont óvodákban, intézményekben.

H_{2a}: **módszertanilag a kétnyelvűségi alapok** nagyobb részben **azonosak lehetnek** a bölcsődei és óvodai csoportokban, azonban

H_{2b}: **vannak eltérések** a bölcsődei és az óvodai nyelvelsajátításban, elsősorban az életkori sajátosságok miatt a szókincs tartalmában, mennyiségében, a foglalkozások időtartamában, a tevékenységek, dalok, nyelvi játékok kiválasztásában.

(A **'foglalkozás'** szó alatt olyan játékos tevékenységi formát értek, amelyet a gondozónő / óvodapedagógus kezdeményez és irányít egyszerre több gyermek részvételével, bármiféle kényszer, kötelezettség nélkül. A gyermek maga dönti el, hogy részt kíván-e venni a tevékenységben, hogy mikor kapcsolódik be, milyen aktívan vesz részt illetve, hogy mikor száll ki a játékból, s kezd más tevékenységbe. A továbbiakban is ebben az értelemben használom ezt a szót.)

Kutatásom újdonság, hiszen ezen a területen még nem végeztek kutatást, összehasonlítva e két alapfokú intézmény idegen nyelvi nevelését. Azért tartom fontosnak kutatásomat és hipotéziseimet, mert a szakma és a nagyközönség körében a fenti feltételezésekről sok ellentmondásos nézet és tévhit él egymás mellett.

Arra számítok, hogy a szakirodalom és a szakmai tapasztalatok állításaim helyességét támasztják alá. Kutatásom eredményeinek hasznát vehetik azokban a bölcsődékben és óvodákban, ahol még nem indítottak nyelvi csoportot, illetve nem tudják eldönteni, hogy a gyermekek fejlődésére pozitív vagy negatív hatással van az idegen nyelvvel való ismerkedés.

1.5. Kutatási terv

Először a téma kijelölésére, majd a cím kiválasztására és a kutatási projekt tervezett tartalomjegyzékének elkészítésére került sor. Ezután kutatási tervezetet készítettem (1. melléklet). Felállítottam a hipotéziseimet, meghatároztam a meglátogatni kívánt intézményeket és a látogatási időpontokat, majd egyeztettem az időpontokat az intézmények vezetőivel, Budapesten és Sopronban. Felhasználtam a korábbi szakmai utak, gyakorlatok megfigyeléseit, tapasztalatait. A szakirodalmat folyamatosan tártam és dolgoztam fel, majd megterveztem és összeállítottam az interjúkérdéseket, kérdőíveket, valamint időtervet készítettem a kutatási helyszínekhez. Ezután került sor az intézmények meglátogatására, a fényképek, interjúk és kérdőívek készítésére, majd ezek feldolgozására.

2. Szakirodalmi áttekintés

2.1. Általában a korai kétnyelvűség előretöréséről, kétnyelvű kompetencia alapú bölcsődei, óvodai nevelési programokról

A korai kétnyelvűséggel világszerte egyre többen foglalkoznak. Különböző cikkeket olvashatunk, TV-műsorokat nézhetünk ezzel kapcsolatban. Hazánkban a bölcsődei, de még a mai értelemben vett óvodai idegen nyelvi nevelés sem rendelkezik hosszútávra visszavezethető hagyományokkal, bár a nemzetiségi nevelés már korábban megjelent hazánkban. A kétnyelvűség magyarországi legismertebb képviselői Kovács Judit, Navracsics Judit, Pálhegyi Krisztina, Bartha Csilla.

Már több mint 1800 évvel ezelőtt Quintilianus is hangsúlyozta, milyen előnyökhöz vezet, ha a kisgyermek már iskolás kora előtt elkezdhet ismerkedni idegen nyelvvel. Azonban csak a XX. század elején kezdődött el a gyermekkori bilingvizmus – a gyermek beszéd-, mentális-és személyiségfejlődésére gyakorolt – pozitív és negatív hatásának vitája, előtte a kétnyelvűséget általánosságban negatívan ítélték meg. Egészen 1960-ig úgy gondolták, hogy a kétnyelvűek intelligenciai eredményei gyengébbek az egynyelvűekéhez képest, ezzel magyarázták pl. a dadogást is, sokszor teljesen alaptalanul (Jarovinszkij, 1994). Azonban hazánkban is voltak nemzetiségek, akik számára anyanyelvükön való nevelést, oktatást is kellett biztosítani az 1945-ös kormányrendelet alapján. Az 1960-as években még kevés nemzetiségi óvoda volt, de a hetvenes évektől újból előretört a nemzetiségi nevelés: „a minisztérium mindinkább sürgette a nemzetiségű nyelvű foglalkozásokat az óvodákban. Határozott követelménnyé vált az is, hogy ahol nemzetiségi tan nyelvű (kétnyelvű) vagy akár nyelvoktató iskola működik, ott az illető nemzeti kisebbség nyelvét már az óvodákban be kell vezetni, és biztosítani kell a kontinuitást mind az óvodában, mind az iskolában.” (Drahos, Kovács, 1991: 7) 1996-ban a nemzetiségi intézmények (iskola előtti korosztálynak) 72%-a német nemzetiségi óvoda volt. De a '90-es évektől az angol nyelv is megjelent az óvodákban.

1995-ben az EU célul tűzte ki a Fehér könyvben az „anyanyelv + 2” programot, ami azt jelenti, hogy a kívánatos az lenne, ha anyanyelvünk mellett még két idegen nyelvet sajátítanánk el. Ezt a kezdeményezést a 2002-es Barcelonai Európai Tanács megerősítette.

A kétnyelvűséggel kapcsolatos kutatások közben folytatódtak. Jarovinszkij Alexandr szerint „... az egynyelvű gyermekekhez képest a kétnyelvűek korábban tudják szétválasztani a szó hangalakját a jelentéstől. Ez azt jelenti, hogy rugalmasabban tudnak bánni a kóddal, így a bilingvális gyermekek kognitív struktúrája flexibilisebb, kreatívabb” (Jarovinszkij, 1994: 3). Andrea Mechelli, az UCL Ideggyógyászati Egyetem vezető kutatója szerint a korai életkorban kezdett nyelvtanulás nagyon pozitív hatással van a gyermekekre. Erre hívja fel a figyelmet 2004-ben megjelent cikkének címe is, amely szerint „A nyelvtanulás erősíti az agyat” (Mechelli, 2004). Ebben a cikkben beszámol arról, hogy a londoni University College kutatói 105 ember, közöttük 80 kétnyelvű agyát tanulmányozták, és megállapították, hogy a második nyelv tanulása megváltoztatja az agy információ feldolgozó területét, a szürkeállományt. Általánosságban elmondható a kutatásra, hogy azoknak, akik fiatalabb korukban tanulták a második nyelvet, szürkeállományuk fejlettebb volt.

A Nursery World 2006. decemberi számában arról olvashatunk, hogy a gyermekek gondolkodása a korai életkorban nagyon rugalmas, ezért lelkesen tanulják az idegen nyelvet és nem okoz nekik gondot, keveredést a két nyelv használata, sőt a második nyelv tanulása az

intellektualitás fejlődéséhez is nagyban hozzájárul, mert előnyös hatással van a gyermekek más területeken lévő gondolkodására is. Pálhegyi (2008) szerint a nyelvtanulási folyamat az idegen nyelv elsajátítása mellett fejleszti a kommunikációs figyelmet, a logikus gondolkodást, rendszerben való gondolkodást, és az egymástól eltérő rendszerekben való gondolkodás képességét is, hozzájárul az anyanyelvi kifejezőképesség fejlődéséhez és elősegíti további idegen nyelvek elsajátítását.

A kutatások nemcsak az előnyökre mutatnak rá, hanem a korai nyelvelsajátítás lehetőségének elmulasztásával járó hátrányt is hangsúlyozzák. „A nem kisgyermekkorú (hét évnél idősebb) kezdők tendenciaszerű hátránya kétségtelen tény.” (Kovács, 2008: 2) Születéskor még bármelyik nyelv anyanyelvi elsajátítására képesek vagyunk, másfél éves kortól kezd leszűkülni a gyermek hangképzése a rendszeresen hallott hangokra. 4-5 éves korig azonban bármilyen nyelv tökéletes logikai és kiejtésbeli, fonológiai elsajátítására képes. Jeanette Vos (2010) szerint napjaink kutatásai és azoknak eredményei felhívják a figyelmet arra, hogy a második nyelv elsajátítására a legmegfelelőbb időszak az első 3-4 életév. Ezért Pálhegyi (2008) szerint ha a család nem kétnyelvű, ebben a korban érdemes a gyermeknek olyan idegen nyelvi környezetet biztosítani, ahol állandó személyhez kötheti az új nyelvet. Ha egy gyermek már iskolaérett, akkor az újként hallott hangokat társítják a már megismertekhez (úgy hallják a hangot mintha a saját nyelvükből ismert hangot ejtené ki valaki kicsit másképp). Ha pubertás kor előtt nem ismerkedik meg a gyermek egy idegen nyelvvel, akkor már nem lesz képes életkorának megfelelő szinten birtokolni a nyelvet, ugyanis elveszíti „nyelvelsajátító képességét”, mert az anyanyelv használata mellett nincs szüksége rá. „Az agy elveszíti azt a rugalmasságát, mely a nyelv új hangjainak, és a szokásostól eltérő logikájának elsajátításához szükséges, hiszen az anyanyelv birtokában már nincs szükség akkora ‘befogadóképességre’” (Pálhegyi, 2008).

2002-ben kezdték el hazánkban a kompetencia alapú oktatási programcsomagot kidolgozni. Ezt 2005-ben alkalmazták először kísérleti céllal, majd 2006-tól folyamatosan vezetik be az óvodákba (Pála, 2006). A kompetencia alapú kétnyelvű programokban fontos szerepet fordítanak a differenciálásra, választhatóságra; a pedagógiai fejlesztés folyamatára a komplexitás jellemző. A hagyományos programok azonban inkább a nevelési célokat kitűző óvodai nevelési programok mentén jöttek létre; a program befejeződik, ha a célt elérték. A kompetencia alapú kétnyelvű programok nem vesznek el a hagyományos programokból, hanem erre épülve kiegészítik azt.

2.2. Angol nyelv a bölcsődében és az óvodában a kezdetektől

2.2.1. Kezdetek, alapelvek, célok, feladatok

Mint minden nevelési területen, a kétnyelvű nevelés esetében is kezdetként meg kell határozni a kompetenciákat, a célokat és az általános feladatokat az életkori és egyéni sajátosságok figyelembevételével. Ezekre építve tervezhetőek meg a nyelvi tevékenységek, játékok, a kétnyelvű nevelés lehetőségei.

A kétnyelvű nevelés alapelveit a Pápa Városi Óvodák Tagóvodája, a Fáy András Lakótelepi Óvoda, Angol - Magyar Két Nevelési Nyelvű Kiegészítő Óvodai Pedagógiai Program és Tárnok Péter (2007) főiskolai docens szakmai előadása alapján foglaltam össze. Ezek alapján kétnyelvű nevelés esetén törekedni kell arra, hogy a gyermekek megszeressék az angol nyelvet és kedvet érezzenek elsajátításához. Lehetőleg érvényesüljön mindkét nyelv az óvodai élet minden tevékenysége közben. Ezáltal biztosítható a lehetősége annak, hogy a gyermekek életkori sajátosságainak megfelelő, a mindennapi életben hasznosítható nyelvtudásra tegyenek szert. Fontos a képességek tudomásul vétele, a differenciálás és az, hogy a nyelvhasználat aránya a gyermekcsoport összetétele, életkori sajátossága és nyelvismerete alapján legyen meghatározva. Törekedni kell a sokszínűsége, játékos formára, módszertani szabadságot biztosítva. Természetesen nagyon fontos a kedvező légkör megteremtése is az angol nyelv átadásához, s a törekvés az „ismeretekbe ágyazott képességfejlesztés” megvalósulására.

A kétnyelvű nevelés célja, hogy játékos módon, erőfeszítés nélkül ismerkedjenek a gyerekek az angol nyelvvel, szeressék meg, mint idegen nyelvet. Tárnok Péter (2007), főiskolai docens is kiemelte szakmai előadásában, hogy az angol nyelvi nevelés célja az érdeklődés felkeltése és fenntartása az angol nyelv iránt, örömteli nyelvtanuláson keresztül. Célnak tartja továbbá, hogy a gyermekek betekintést nyerjenek az angolszász kultúrába dalok, szokások megismerésén keresztül. Emellett nagyon fontos a sikerélmény nyújtása, amely a későbbi nyelvtanulást és az idegen nyelven történő kommunikációt is motiválja. Fontos cél tehát, hogy a gyerekek bátran meg merjenek szólalni és harmonikusan, sokoldalúan fejlődjenek saját képességeiknek megfelelően. A Montessori Mária Kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde angol nyelven nevelő pedagógusa, Szobota Erzsébet szerint „a későbbi tényleges nyelvtudás megalapozása, egy másik nyelv logikája mentén való gondolkodás kialakítása” a cél. Molnár Andrea, szintén a Montessori Mária Kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde angol nyelven nevelő pedagógusa azt emelte ki célként a vele készített interjúban (10. melléklet), hogy az „anyanyelvi tanulás módszerével tanulhassák az idegen nyelvet” a gyerekek.

A kétnyelvű nevelés feladatai tulajdonképpen az alapelvekre és a célokra épülnek. Tehát fontos feladat a nyugodt, csendes, szeretetteljes, érzelmileg gazdag légkör biztosítása, mert a kisgyermek nyelvhasználata csak akkor fejlődik, ha biztonságban érzi magát. További feladat a sikerélmény nyújtása, az elismerés és a differenciálás, a nyelvi, emocionális, szomatikus, értelmi és szociális fejlődés elősegítése, illetve mozgásos és közös élmények nyújtása. Mindezek mellett meg kell adni a lehetőségét annak, hogy a gyermek anyanyelvén is kifejezhesse érzelmeit, elmondhassa gondolatait. Nem utolsósorban pedig biztosítani kell, hogy minden nap, de legalább heti egyszer találkozzon a gyermek az angol nyelvvel.

2.2.2. Személyi és tárgyi feltételek

2.2.2.1. Személyi feltételek

Csak olyan személy vezetheti be a gyermeket az idegen nyelv világába, aki az adott nyelven megfelelő ismeretekkel rendelkezik, magas szintű a nyelvismerete, de egyszerű, rövid mondatokban beszél a kisgyermekkel, emellett nyelvhasználata példaértékű, kiejtése hibátlan, ismeri és szereti az angol nyelvet, kultúrát. Nagyon fontos, hogy érthetően és hallhatóan beszéljen, kiváló testbeszéddel, jó gesztikulációval és mimikával, s a helyes, érdekes hangszínváltoztatás erényével rendelkezzen. Mindemellett nagyon fontos, hogy empatikus, türelmes és nyugodt legyen, valamint fantáziadús, kreatív, és jól felkészült. Sok helyen külső pedagógus foglalkozik az angol nyelvi „fejlesztéssel” (pl. a meglátogatott pottendorfi óvodában), az ő esetükben különösen fontos, hogy figyelembe vegyék az életkori és egyéni sajátosságokat, ismerjék és szeressék a kisgyermeket, jó és harmonikus kapcsolatot építsenek ki, mert a kisgyermek akkor szereti meg igazán a nyelvet, ha szeretett személytől hallja, akiben megbízik, és aki fontos a számára. Nagyon fontos szerepe van annak, hogy a beszoktatás alatt kialakuljon a bizalom, hogy a gyermek a gondozónő/ óvodapedagógust elfogadja, megkedvelje. Ha van magyar és angol nyelvű gondozónő/ óvodapedagógus a csoportban, az angol nyelven nevelő már az első perctől kezdve beszélhet angolul. De nagyon oda kell figyelnie arra, hogy testbeszédével, viselkedésével elnyerje a gyermek bizalmát. Ha együtt játszik, és minden mást is együtt csinál a kisgyermekkel, s közben angol nyelven beszél, néhány perc után a gyerekek megértik, mert kitalálják szavainak jelentését a közös cselekvésből. Pálhegyi (2008) szerint a gyerekek is próbálják testbeszédükkel megértetni magukat, s ez az időszak fejlesztően hat a gyermek kommunikációs figyelmére és empátiájára. A személyes kötődés következtében kialakuló megértési és megértetési vágy

felkeltése a kisgyermekkorai nyelvtanítás egyik alapeleme. Ha a gyermek kommunikálni szeretne az adott személlyel és ezt csak az új nyelven tudja megtenni, a legszükségesebb szavakat, kifejezéseket fokozatosan elsajátítja a kapcsolat fenntartásának érdekében.

Ez a személy bölcsődében lehet nyelvi szakképzettséggel rendelkező pedagógus, legszerencésebb esetben azonban a csoportban dolgozó gondozónő, hiszen a gyermekek őt ismerik legjobban, benne bíznak leginkább és a gondozónő is nagyon jól ismeri az életkori, sőt minden kisgyermek egyéni sajátosságát is. A Montessori Mária Kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde nagyon jó példát mutatott erre: két magyar nyelven gondozó gondozónő és egy angol nyelven nevelő pedagógus foglalkozik a gyerekekkel az egész nap folyamán. Az „egy személy, egy nyelv” elv sokkal hatékonyabb, ráadásul a bölcsődében még nem jellemzőek a foglalkozások – előfordulnak olyan alkalmak, amikor minden gyermek részt vesz a gondozónő által kezdeményezett játékban, de ez a csoport korösszetételétől és összeszokottságától is függ –. Ezért a bölcsődében még fontosabb, hogy a nap folyamán folyamatosan, többször is legyen alkalmuk a gyermekeknek találkozni az idegen nyelvvel természetes élethelyzetben, hiszen a bölcsődés korosztályra még inkább elmondható, hogy tevékenységen keresztül tanul.

Az óvodában szintén nyelvi szakképzettséggel rendelkező pedagógus lehet ez a személy, legszerencésebb esetben itt is a csoportban dolgozó óvodapedagógus, a már említett okokból.

2.2.2.2. Tárgyi feltételek

Az idegen nyelvvel való ismerkedés legmegfelelőbb helyszíne a megszokott csoportszoba, a megszokott játékokkal, berendezéssel. Fontos azonban, hogy legyenek olyan játékok, szemléltetőeszközök, képek, hanganyagok, amelyek csak az angol nyelvhez kapcsolódnak a gyermek bölcsődei, óvodai hétköznapijain során. Az ‘angolos hangulat’ megteremtése ugyanis vonzóbbá teheti a gyermekek számára magát a nyelvet, valamint ezek is segítenek az anyanyelvüktől való elkülönítésben. Jó, ha ki van alakítva egy hely, pl. egy „angol sarok”, ahol az angol nyelvhez társított játékokat a gyermekek levehetik, kedvükre játszhatnak velük. A rendszeresen változó dekoráció is beépíthető a nyelvelsajátítás folyamatába.

Bölcsődében a legfontosabb tárgyi moderátorok a báb, plüssjátékok, poszterek, képek, szemléltető kártyák, képeskönyvek. A báb segít közel hozni a gyermekekhez a nyelvet, játékosá tenni a folyamatot és az esetleges feszültség oldásában is jelentős szerepe van. A kártyákkal való játszás pl. állatos kártyák, színek, képeskönyvek nézegetése a felnőtt társaságában nagyon jó lehetőséget nyújtanak a szókincs fejlődéséhez.

Az óvodában használatos legfontosabb tárgyi moderátorok megegyeznek a bölcsődében használtakkal kiegészítve a társasjátékkal, amely kiváló lehetőséget nyújt a megtanult szavak, kifejezések gyakorlására, pl. a színekkel, számokkal, irányokkal kapcsolatban.

3. Bölcsődei – óvodai megfigyelések, módszertani megoldások a nyelvelsajátításban

Ebben a fejezetben mutatom be a kutatásom módszerül választott megfigyelést és dokumentumelemzést. Azért végeztem megfigyeléseket, mert ezeken keresztül hiteles betekintést nyerhettem a gyermekek megszokott környezetében történő, szervezett, idegen nyelven folyó tevékenységébe és rengeteg tapasztalatot gyűjthettem. A megfigyelések alkalmával igyekeztem félreülni, hogy minél kevésbé zavarjam a gyermekeket, azonban törekedtem arra, hogy mégis a közelben maradjak, hogy minél jobban halljam őket. Az objektivitás érdekében sokat jegyzeteltem, egy-két esetben fényképet is készítettem. Dokumentumelemzést is végeztem, mert nem állt módomban személyesen meglátogatni minden bölcsődét. Ezeknek a bölcsődéknek idegen nyelvi neveléséről honlapjukon olvastam. A megfigyelésekben megnevezett dalok, mondókák a 3. mellékletben megtekinthetők a megemlékezés sorrendjében.

3.1. Bölcsődei megfigyelések, tapasztalatok

Ebben a fejezetben szeretném ismertetni a korai kétnyelvűség terén végzett bölcsődei megfigyeléseimet. Bölcsődében a Montessori Mária Kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde intézményében láthattam személyesen angol foglalkozást két alkalommal.

3.1.1. Montessori Mária Kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde

Első bölcsődei látogatásomat 2010.02.08-án tettem. Kellemes légkör, jól felszerelt csoportszoba, ideális csoportlétszám (14 gyermek), kedves gondozónők fogadtak. A csoportban két magyar nyelven nevelő gondozónő és egy angol nyelven nevelő pedagógus foglalkozik a gyermekekkel a nap folyamán, munkájukat egy dadus segíti. Ebben az intézményben az 'egy személy, egy nyelv' elvet alkalmazzák.

A szabad játéktevékenység során, az angol nyelven nevelő pedagógus állatmaszkokat készített a gyermekekkel (1. kép). Az életkori sajátosságoknak megfelelően egyszerre egy, maximum kettő-három gyermeknek ajánlotta fel a tevékenységet, kiiktatva a várakozási időt. Előre kivágott, megrajzolt papírmaszkokra színes papírgalacsinokat ragasztottak a gyerekek. Közben a pedagógus végig angolul beszélt velük. („*Would you like to make a mask?*” „*Which animal do you prefer?*” „*There is a dog, a pig, a rabbit..*” „*Here you are.*” „*Here is the glue.*” „*What colour is it?*” „*It's brown.*”) Egyszerű mondatokat alkalmazott, beszélgettek az állatokról, színekről. A legtöbb gyermek magyarul válaszolt a kérdésekre, de volt olyan is, akitől angol nyelven érkezett a válasz. A legtöbben próbálták utánózni a mondatokat, amiket angolul hallottak, de volt olyan gyermek is, aki csendben figyelt, és csak bólintott.

1. kép Kutyamaszk-készítés

Fél tízkor kezdődött a 'kör'. Ez a csoportfoglalkozás az intézmény névadójának, Maria Montessorinak pedagógiai módszerei közé tartozik. (A gyermekek a pedagógusokkal leülnek a szőnyegre egy kört alkotva, beszélgetnek, csendjátékot játszanak és mondókáznak, együtt mozognak kb. fél óráig.) A bölcsődében nincsenek kötelező csoportfoglalkozások, ezért nem kötelezik a gyermekeket a részvételre. Azonban mivel a kör a bölcsődében alkalmazott pedagógia fontos eleme, igyekeznek rászoktatni az aktív részvételre a gyermekeket, akiket kíváncsiságuk egyébként is odavonz.

Magyar és angol nyelvű énekkel, egymás köszöntésével kezdődött a foglalkozás. A mai napon az évszakokról volt szó, különösen a télről és a tavaszról. A magyarul és angolul nevelő pedagógus felváltva beszélt ugyanarról a témáról. Az angol nyelven nevelő pedagógus végig szemléltetett képekkel, de szükség esetén, a magyar nyelven nevelő gondozónő magyarul is hozzászólt az angolul hallottakhoz. A gyerekek az esetek többségében magyarul válaszoltak, de többször is hallhattam angol megnyilvánulásokat. Az angolul nevelő pedagógus A/3-as méretű papírra rajzolt fát hozott, amire a gyerekek felragaszthatták a leveleket. Jól megértették az angol utasításokat. Ezután állva és mozgással egybekötve kicsit énekeltek, mondókáztak angolul és magyarul is a gyermekek. A legtöbb dalt és mondókát már jól ismerték. Csendjátékkal zárták a foglalkozást.

Második látogatásomra 2010 márciusának elején került sor. Ez alkalommal hosszabb ideig maradtam, ezért jobban meg tudtam figyelni az idegen nyelvi nevelést, a gyermekek reakciót. Az angol nyelven nevelő pedagógus egyszerű mondatokat alkalmazott, érthetően, hallhatóan beszélt. Több gyermek esetében észrevettem, hogy sok mindent megértett, különösen a rakodással, evéssel kapcsolatos dolgokat. Gyakran megismételték, amit hallottak. Az esetek többségében magyarul válaszoltak, de volt olyan kisgyermek is, aki mindenre angolul válaszolt és gyakran kérte, hogy angolul énekeljenek. A szabad játékidőben fejénél összeragasztott, újra húzható papírmadarakat készítettek. Előre kivágott formákra rajzoltak, ragasztottak a gyerekek. Az egyik kisgyermeket megkérdezte a pedagógus angolul, hogy készen van-e és egy másik gyermektől jött angolul a válasz, hogy ő készen van.

2. kép 'Kör' a bölcsődében

A körfoglalkozáson (2. kép) a „*Hello everyone*” kezdetű dallal köszöntötték egymást, majd olyan énekeket énekeltek, amiket a gyerekek már ismertek. Ezeket mozgással is kísérték. „*Where is thumbkin?*” „*The wheels on the bus*” (a nagyobb gyerekek már mind az öt versszak énekelését igényelték, a kisebbek pedig próbáltak bekapcsolódni, a hozzá tartozó mozgás már nekik is jól ment) „*Take your right hand in*”. A gyerekek nagyon élvezték az énekeket és a mozgást, többször kérték, hogy énekeljenek még. Ekkor a pedagógus angolul kérdezte őket, hogy újraénekeljék-e az adott dalt. Lelkesen válaszoltak a gyerekek, „*Igeeen*” „*Yees*”. Ezek után az énekek után új dalként tanulták a „*Two little dicky birds*” kezdetű dalt, amit a délelőtti folyamán készített két kismadárral szemléltetett a pedagógus. Párszor elénekelte nekik a dalt, ők pedig csak figyeltek. Majd fokozatosan utánozni kezdték a mozgást és próbáltak vele együtt énekelni. Többször kérték újra, néha angolul is hallottam „*More*” „*More*”.

A körfoglalkozást tízórai követte. Az angol nyelven nevelő pedagógus a gyümölcsöt kínálta. Ha a gyerekek magyarul köszönték meg, angolul elismételte „*Thank you*”, s akinek volt kedve, megismételte. Párszor már maguktól is angolul válaszoltak. Arra is volt példa, hogy a gyermek egyszerre alkalmazta a két nyelvet „*En is kérek apple-t!*”. Ebben az esetben angolul visszakérdezett a pedagógus, hogy a gyermek hallja a megfelelő szavakat.

Egy kétéves kisfiú, aki még nem régóta járt a bölcsődébe és keveset találkozott az angol nyelvvel a délutáni alvásból ébredve énekelni kezdett: „*The wheels on the bus go round and round..*” (ezt énekeltek délelőtti). A szavakat természetesen nem tökéletesen mondta, csak egy-kettőt ejtett ki jól, a többi inkább halandzsa volt, de könnyen meg lehetett ismerni, hogy ezt énekli. Az angol nyelven nevelő pedagógus megvárta, hogy elénekelje, majd ő is elénekelte vele, aminek láthatóan nagyon örült a kisfiú.

3.1.2. A megfigyelések összegzése

A gyerekek láthatóan szerették az angol nyelven nevelő pedagógus társaságát, ennek következtében elfogadták azt is, hogy idegen nyelven beszélt velük. Nagyon fontos, hogy jó kapcsolat legyen a gyermek és a pedagógus között, erre épül minden, ez motiválja a gyermeket a kommunikációra, ez kelti fel a megértési és a megértetési vágyat, aminek következtében a gyermek a legszükségesebb szavakat, kifejezéseket fokozatosan elsajátítja, ahogyan azt már a személyi feltételek című alfejezetben említettem a személyes kötődés kapcsán.

Az, hogy a hallott szavakat, kifejezéseket megismétli a gyermek, arra utal, hogy nyitott, elfogadó és próbálja kimondani, megjegyezni a kifejezéseket. Nem baj, ha magyarul válaszol, hiszen ez is jó visszajelzés arra, hogy megértette az elhangzottakat. Az sem baj, ha nem válaszol, csak csendben figyel, vagy esetleg bólint, ebből is látható érdeklődése, amit majd fokozatosan egyre jobban kimutat és passzív szókincese így is bővül. Előfordulhat, hogy úgy tűnik, nem kíván aktívan részt venni a kommunikációban, vagy játékban mégis magába gyűjti az ismereteket, feldolgozza a látott és hallott információkat. Ezt bizonyítja például az, amikor ébredés után egy „megfigyelő” kisfiú elkezdte énekelni a délelőtti hallott dalt. Vannak gyermekek, akik addig nem beszélnek, amíg nem tudják az adott nyelven elmondani az egész mondatot, s látszólag „nem tudnak semmit”, mígnem elérkezik az idő, amikor egy játékhelyzet előcsalogat belőlük egy-egy dalt, vagy egyszerre egy hosszabb mondatot is meg tudnak fogalmazni. A megértést abból is észrevehetjük, ha a gyermek megteszi, amit kértünk tőle, például amint azt a második megfigyelésben írtam, a gyerekek jól megértették a rakodással, evéssel kapcsolatos dolgokat. Ebből látszik, hogy a mindennapokban használatos kifejezések, utasítások természetessé válnak a gyermekek számára idegen nyelven is. Természetesen nem csak a hallott dolgokból érti meg a gyermek a pedagógust, hanem a testbeszédének is jelentős szerepe van a megértés sikerességében, ezért nagyon fontos a kongruencia, a verbális és non-verbális kommunikáció összhangja.

Gyakran előfordulhat az is, mint ahogyan a második megfigyelésben is feljegyeztem, hogy a gyermek egy mondaton belül két nyelvet használ. Ennek oka, hogy próbál idegen nyelven kommunikálni azzal, aki azt a nyelvet beszéli. Anyanyelvén természetesen tudja a szót, de amit már tud angolul, azt úgy mondja a kommunikáció és a pedagógus kedvéért, s amit csak anyanyelvén tud kifejezni, azt kénytelen úgy mondani. Ettől függetlenül a gyermek megkülönbözteti a két nyelvet, tudja, hogy melyik melyik, s csak a nyelvi korlátok, a kialakulóban lévő szókincs „hiányosságai” miatt használja együtt a két nyelvet, de semmiképpen nem anyanyelve hátrányára. Ezt igazolja az is, hogy a gondozónőnek, aki magyarul szól hozzájuk, csak magyarul válaszolnak, nem használnak angol szavakat mondataikban.

Már a bölcsődében volt olyan kisgyermek is, aki mindenre angolul válaszolt és gyakran kérte, hogy angol énekeket énekeljenek. Ő három éves, tehát már régebb óta ismerkedik a nyelvvel a bölcsődében és a szülők elmondása alapján otthon is hallgat angol nyelvű dalokat.

A második megfigyelés alatt hallhattam, amint a pedagógus angol nyelven megkérdezett egy gyermeket, hogy készen van-e a madárral, s egyből egy másik gyermek angolul szólt, hogy ő már kész van. Ez is azt bizonyítja, hogy nagyon odafigyelnek az elhangzottakra és vannak

olyan bölcsődés gyermekek, akiknek már egyre többször sikerül a helyes mondatalkotás angol nyelven is, annak ellenére is, hogy a családban csak magyarul beszélnek vele.

Az angol nyelven nevelő pedagógus személyisége, a naponta visszatérő kifejezések, utasítások, dalok és mondókák, tehát a gyakoriság és a rendszeresség mellett a mozgásos éneklés is nagy szerepet kap, ahogy az mindkét megfigyelésből ki is derült, de különösen a másodikból, ahol részletesen felsoroltam az énekelt dalokat. Ezek közül a dalok közül mindegyikhez társult valamilyen mozgás. Jeanette Vos (2010) szerint is fontos, hogy „használjuk együtt a testet és az agyat. Köztudott ugyanis, hogy többet tanulunk, ha mozgás közben tanulunk, ezért támogassuk a gyermekeket, biztosítsunk számukra lehetőséget, hogy nyelvtanulás közben mozoghassanak, táncolhassanak.” Emellett a mutogató énekek könnyítik a megértést, a rímek és a mozgás pedig a memorizálást segítik. A dallamnak, ritmusnak is nagy szerepe van. Ezt igazolja, hogy a legtöbben emlékeznek a gyermekkorukban tanult dalokra, mert a szöveget a ritmussal összekapcsolva könnyebben, hatékonyabban tanuljuk meg (Vos, 2010). Érdemes tehát nyelvtanuláskor is kihasználnunk a mozgás és a zene adta lehetőségeket is.

Megfigyeléseim alapján úgy gondolom, nagyon jól alkalmazható az 'egy személy egy nyelv' elv bölcsődében, a gyermekek nyitottak és nagyon fogékonyak, szeretik az angol nyelvet és szívesen ismerkednek vele.

3.2. Dokumentumelemzés

Mivel bölcsődében személyesen csak a már említett Montessori Mária Kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde intézményében láthattam angol foglalkozást, a többi bölcsőde angol nyelvi neveléséről az interneten olvastam, amely írások alapján dokumentumelemzést végeztem. Napjainkban még kevés bölcsődében van lehetőség az angol nyelvvel való ismerkedésre, dokumentumelemzésem célja az volt, hogy a kapott információk alapján feltárjam a különböző korai kétnyelvű nevelés lehetőségeit, alkalmazott módszereit.

3.2.1. Delfino Kreatív Gyermekközpont

Erről a budapesti bölcsődéről közvetetten hallottam véletlenül, felhívták a figyelmemet arra, hogy van angol nyelvű nevelés a bölcsődében és az óvodában is, s van internetes honlapjuk,

amin el tudom olvasni a részleteket. A név alapján megtaláltam a gyermekközpont honlapját.¹ A honlapon részletesen olvashat a látogató a bemutatkozás mellett különböző tevékenységekről, nevelési elvekről, napirendről, házi rendről, a beszoktatásról, megnézheti az aktuális programokat, fényképeket, feliratkozhat a bölcsőde hírlevelére, térképen is megtekintheti, hol van pontosan a bölcsőde, illetve információt szerezhet a partnerekről és munkatársakról. A honlap szerint a bölcsődében (és az óvodában is) a szülő dönti el, hogy szeretné-e, és ha igen, melyik életkorban, hogy gyermeke játékosan, dalokon, meséken keresztül megismerkedjen az angol nyelvvel. Ha a szülő támogatja a kétnyelvű nevelést, gyermekével angolul beszélő gondozónő (óvodapedagógus) is foglalkozik (3. kép) minden nap. Tehát ebben a bölcsődében is az 'egy személy egy nyelv elvet' alkalmazzák.

3. kép Köszönés, bemutatkozás angolul a bölcsődében

3.2.2. Mini Klub Angol- Magyar Montessori Bölcsőde

A bölcsőde honlapja² elemzésével juthattam információhoz a Mini Klub Angol- Magyar Montessori Bölcsődéről. A honlapon egy rövid ismertető mellett megtekinthetők az elérhetőségek, a nevelési program, a napirend, a különböző szolgáltatások és díjak. A honlap szerint ez az újpesti bölcsőde is óvodával együttműködő bölcsőde, amelyet a szülők igényére,

¹ http://www.delfino.hu/magyar_angol_bolcsi.html

² <http://www.miniklubbolcsode.hu/>

kérésére hoztak létre. 6 hónapos kortól fogadják a gyermekeket, akik játékon keresztül ismerhetik meg az angol nyelvet a délutáni órákban. A Montessori pedagógiát alkalmazva a gyermek választ játékot, s a gondozónő leül vele játszani. A játék során sok angol nyelvű mondóka és dal hangzik el. Bár a bölcsődés gyermekeket életkori sajátosságaik miatt nehezen lehet leültetni és úgy foglalkozni velük, igyekeznek ezt megszoktatni velük, s amikor ez sikerül, elkezdik használni Deákné B. Katalin programját, amely direkt bölcsődések számára kidolgozott, napi szintre lebontott programcsomag. A játék során a szülő is jelen van, bekapcsolódhat, és hazavihetik az aznap tanult anyagot, hogy otthon is gyakorolhasson a gyermek.

3.2.3. Ákombákomp Bölcsőde és Gyermekcentrum

A gyermekcentrum Székesfehérváron működik. A honlap³ részletes leírást ad a családi napköziről, fejlesztő foglalkozásokról és árakról. A honlap szerint keddenként és csütörtökönként délelőtt „Baba angol” néven, 30 perces foglalkozást tartanak, amelyen külön költség ellenében fogadják az érdeklődő szülőket és gyermekeiket. A foglalkozás alatt nagyon fontos szerepet kap a játék és a zene, a zenei eszközök, bábok, szemléltető képek, amelyek felkeltik és fenntartják a gyermek érdeklődését és segítik a megértést, ezáltal lehetővé teszik, hogy a pedagógus csak angolul beszéljen. A foglalkozás alapja a gyermekek spontán érdeklődése. Fontos szerepet kap az ismétlés, ez tölti ki a 30 perc nagyobbik részét, s e közé illesztik be az új ismeretek átadását. A közös köszöntő éneket rövid, ritmikus, zenés játékok követik, játékos tornával összekapcsolva. Végül egy búcsúzó dal zárja a foglalkozást (4. kép). A szülők megkapják a mondókák, rövid dalok szövegét, s az ismétlések által ők is megtanulhatják őket.

A honlapról az is kiderült, hogy 2011. januártól angol-magyar kétnyelvű bölcsődét is nyitottak, Pingvin Angol Fejlesztőház keretében, ahova másfél éves kortól várják a gyermekeket. A bölcsődei nevelés során az egy személy egy nyelv elvet alkalmazták, amely szerint az egész nap folyamán az egyik gondozónő angolul beszél. A csoportba angol nyelvi környezetből is érkeznek gyermekek, akik ösztönző hatással lehetnek magyar társaikra.

³ www.akom-bakom.hu

4. kép: Éneklés a bölcsődében

3.2.4. Az elemzések összegzése

Az említett bölcsődékben mindegyik esetben a gyermek spontán érdeklődésére és a nem tudatos nyelvelsajátításra építenek. Ez alapján a játékoságot tartják fontosnak, s ebből kifolyólag az idegen nyelvvel való ismerkedést játékon, meséken, dalokon, mondókákon keresztül valósítják meg napi rendszerességgel, vagy heti két alkalommal. Nagyon fontos szerepet kapnak a szemléltető eszközök is, hiszen ezek segítik a megértést. A Mini Klub Angol- Magyar Montessori Bölcsődében ezek mellett fontosnak tartják a szülő jelenlétét és az otthoni gyakorlás lehetőségének biztosítását. Ezt az Ákombákom Bölcsőde és Gyermekcentrum is biztosítja, ott ugyanis megvásárolható a tanult anyag. Nem tartom azonban szükségszerűnek, hogy a szülők is tudjanak angolul, illetve ismerjék a bölcsődében tanult dalokat, mondókákat, hiszen az ő feladatuk elsősorban az anyanyelvi nevelés, s a gyermek ahhoz, hogy ismerkedjen az idegen nyelvvel, elegendő ingert kap az idegen nyelven nevelő pedagógustól. A korai kétnyelvű nevelés célja, hogy a gyermek ismerkedjen a nyelvvel, a hangokkal, a nyelv dallamával, nem pedig az, hogy egyik napról a másikra nyelvtanilag helyesen beszéljen, ezért nem kell direkt módon kijavítani, amikor spontán játékában angolul énekel vagy beszél, s valamit rosszul mond vagy halandzsászni kezd. Ha a felnőtt ismeri a dalt, elénekelhetik együtt, azonban ha a szülők nincsenek megfelelően tájékoztatva a korai idegen nyelvi nevelés céljáról, vagy nem értenek vele egyet, az otthoni „gyakorlás” könnyen átváltozhat direkt módon történő nyelvtanításba, ami ebben az

életkorban nem szerencsés, ugyanis megfoszthatja a gyermeket a nyelvelsajátítás élvezetétől, illetve hatására elveszítheti érdeklődését, s a rossz élmények a későbbi nyelvtanuláshoz való hozzáállását is negatívan befolyásolhatják. Míg a pozitív élmények az idegen nyelv szeretetét és a későbbi nyelvtanulás élvezetét, sikerességét eredményezhetik.

3.3. Óvodai megfigyelések, tapasztalatok

A bölcsődei megfigyelések, dokumentumelemzések után ebben a fejezetben szeretném bemutatni a korai kétnyelvűségről készített különböző óvodai megfigyeléseimet. A megfigyeléseket Ausztriában, a Pottendorfi Óvodában, Magyarországon pedig a Nyugat-magyarországi Egyetem Lewinszky Anna Gyakorló Óvodában, Sopronban, a Montessori Mária Kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde intézményében Budapesten és a Bánfalvi Óvodában készítettem.

3.3.1. Pottendorfi Óvoda

2009 novemberében szakmai út keretében látogattam meg az intézményt. Az angol foglalkozást péntekenként külön foglalkozás keretében egy fiatal, angol anyanyelvű hölgy, Amanda (aki nem beszél németül) tartotta egymás után mindhárom csoportnak a tornateremben. Én az első csoport angol foglalkozására mentem be. A foglalkozás körülbelül 30 perces volt, vidáman telt, a gyerekek nagyon élvezték. Nagyon ügyesek voltak, természetesen nem mindig értett mindenki mindent, de figyelték Amanda testbeszédét és próbáltak legjobb tudásuknak megfelelően válaszolni, játszani.

Problémát egy-két esetben az okozott, hogy az angol anyanyelvű nevelő nem értette a gyermekek anyanyelvét, pedig elsősorban még ezen a nyelven nyilvánultak meg a gyerekek. Ennek kiküszöbölésére bejött a csoport óvodapedagógusa is. Volt olyan gyermek is, aki nem akart részt venni a foglalkozáson, ezért ő nem állt be a körbe, csak kívülről figyelt, számára megnyugtató volt óvodapedagógusa jelenléte.

Bemelegítésként alkottak egy kört, s körben jártak majd futottak lassan, gyorsan, néha megálltak. Az utasítások jól hallhatóak, artikuláltak és egyszerűek voltak. *Run!* (Futás) *Follow me!* (Kövessetek!) *Stop!* (Állj!) *Faster!* (Gyorsabban!). Amanda a gyerekekkel együtt csinált mindent, így az utánzás is nagy szerepet kapott. Arra is figyelt, hogy a mellékneveket szemléltetve mondja ki, pl. „*slowly*” lassan ejtette ki, „*fast*” gyorsan mondta. Angol zenét is kapcsolt a tornázáshoz, amit a legtöbb gyermek már ismert és vidáman próbált énekelni.

Énekelték a *Put your right hand in* kezdetű dalt (magyarul Előre a kezedet...) – mielőtt elkezdték énekelni, körbement, s megkért minden gyermeket, hogy nyújtsa ki a jobb kezét, majd rátett egy hajgumit, hogy tudják, mikor melyik kezüket kell nyújtani –, *Head, shoulders* énekeket (5. kép), játszottak *Simon says* játékot.

5. kép: "Head, shoulders, knees and toes..."

Amanda a nyelvi nehézségek ellenére jól megtalálta a közös hangot a gyermekekkel és odafigyelt az egyéni és életkori sajátosságokra. Senkinek nem volt kötelező a részvétel egy játékban sem.

3.3.2. Nyugat-magyarországi Egyetem Lewinszky Anna Gyakorló Óvoda

Az óvodában 2009 decemberében tettem látogatást Ausztriából, Wr. Neustadtból az Óvóképző szakközépiskolából - Bildungsanstalt für Kindergartenpädagogik der Stadt Wiener Neustadt - (BAKIP) érkező iskolai vezetők és néhány középiskolás tanuló kíséretében, s abba a szerencsés helyzetbe kerültem, hogy egy angol foglalkozáson vehettem részt. A „bemutatón” a gyermekek által jól ismert dalok hangzottak el, ismert játékokkal. Sopronban ez volt az első óvodai csoport, ahol indult játékos angol, 2007 februárjától, derült ki az óvodapedagógussal, Soósné Orbán Györgyivel készített interjúból (11. melléklet). Az első

témák a bemutatkozás, nevek, jelek, nemek, színek, számok voltak. „Kezdetben csak kötött foglalkozások voltak, amelyeken elsősorban a nagycsoportosok és középsősök vettek részt. Amikor már ismertek pár dalt, játékot, lettek kedvenceik, akkor kezdett el megjelenni kötetlen formában is.”

Érkezésünkkor 4-5 gyermekkel folyt angol nyelven az asztalnál a játék. Az óvodapedagógus által készített erdei képről beszélgettek. Képeket húztak és angolul megnevezték (*brown bear, grey rabbit, red fox, stb*), majd az angol nyelvű felszólításra a képre helyezték a képeken látható állatokat.

Ezt a játékot követően Györgyi elővette angol nyelvű moderátorát: *Pussy cat*-et, s csendre intette a gyermekeket, akik leültek a szőnyegen körberakott székekre. *Pussy cat* köszönt a gyerekeknek, bemutatkozott, s megkérdezte a nevüket. A gyerekek visszaköszöntek neki, kezét fogták vele, s válaszoltak a kérdésre. Majd a „*My right, right place..*” kezdetű mondókát mondva a gyerekek választhattak, ki üljön a jobb oldalukon üresen álló székekre. Ez után a játék után körjátékokat játszottak. *Roly Poly*: *Roly Poly* bábót egy gyermek a kezében tartotta, ő volt *Roly Poly*, a többiek pedig körülötte énekeltek, s kézen fogva mentek körbe. Az „*up, up, up*” éneklésénél felemelték a kezüket, a „*down*”-nál leengedték, „*out*”-nál hátrafelé léptek, „*in*”-nél a kör közepe felé. A *Ring-a-ring o' roses* kezdetű dal éneklése közben mentek körbe-körbe, majd a végén leguggoltak. A „*One, two, three, four, five*” kezdetű dalt éneklése közben eljátszották a pecázást a dal szövege alapján. Majd a „*Two little dicky bird*”-öt énekelték és mutogatták el. Ehhez szemléltető ujjbábokat, két madarat is használtak, amit egy-egy gyermek húzhatott az ujjára. Végül a „*Tommy Thumb*”-ot énekelték el a gyerekek, ujjukat sorban mutatva. Nagyon élvezték a foglalkozást, s aktívan részt vettek benne. Legvégül köszöntöttek bennünket a „*We wish you a merry Christmas*” kezdetű dallal.

3.3.3. Montessori Mária Kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde

2010. január 28-án tettem látogatást az óvodában. Általában az óvodában van egy angolul és egy magyarul nevelő óvodapedagógus, illetve van egy angol nyelven nevelő Montessori pedagógus, aki bizonyos napokon az egyik, bizonyos napokon a másik óvodai csoportban van. Ezen a napon a két angolul nevelő óvodapedagógus volt jelen, akik egymás között is angolul beszéltek és természetesen mindent angolul mondtak a gyerekeknek. (De szükség esetén magyarul is beszéltek, mert az anyanyelvi pedagógus nem volt jelen. A foglalkozások is párhuzamosan két nyelven folynak, ha a gyermekek nem értik az angol szabályt, a magyarul nevelő óvodapedagógus elmondja nekik magyarul, de erre nem nagyon van

szükség, esetleg új játékok bevezetésekor, hiszen itt a gyermekek minden nap találkoznak az angol nyelvvel és többé-kevésbé jól megértik. Általában új játékok játszásakor az elmondott szabály alapján bemutatatták a játékot egy nagyobb gyermekkel. Akik már jobban ismerik a nyelvet, több mindent megértenek, s szükség esetén őket utánozva a kisebbek is tudják, mit kell csinálni.)

A szabad játékidő alatt az óvodapedagógusok együtt játszottak a gyermekekkel, különböző Montessori játékokkal, pl. számokkal kapcsolatos játékokkal (6. kép). Az óvodapedagógus mondta angolul a számot, a gyermek pedig megismételte.

6. kép: Játék a számokkal

Hallottam angol válaszokat is a gyermekektől a szabad játékidőben, pl. „Yes” (Igen) „No” (Nem) „It’s a pyramid” (Ez egy piramis). Számoltak is angolul. Két kislány farmos kirakóval játszott és közben részleteket énekeltek az „Old McDonald had a farm” kezdetű dalból felnőtt kezdeményezés nélkül. Egy nagyobb kislány odajött hozzám és megmutatta a mackóit, elmondta, hogy őket mind *Bignose*-nak hívják, azért, mert nagy az orruk. Ehhez egy másik kislány hozzáfűzte, hogy „igen, ez angolul van és a big nose angolul azt jelenti, hogy nagy orr”. 9 óra előtt pár perccel az óvodapedagógus elindított egy zenét és szólt a gyerekeknek, hogy rakodjanak össze. Amelyik gyermek végzett a rakodással, a szőnyegen táncolt. „When I’ll turn off the cd, then it’s time to sit down.” – mondta a pedagógus. És amikor kikapcsolta a zenét, a gyerekek leültek körbe, s megkezdődött a körfoglalkozás, amely során a pedagógusok szintén csak angolul beszéltek.

Köszöntő énekkel kezdték a foglalkozást, „Hello children, hello all, hello children it’s nice to see you all.” éneklése közben integettek egymásnak. Ezt követően az ujjaikon megszámozták, felsorolták a hét napot, „There are seven days in a week...” majd megmondták, hogy milyen

nap volt aznap. További mutogató énekeket énekeltek: „*Two little dicky birds...*”, „*Where is thumbkin, where is thumbkin?*” – Tommy Thumb-hoz hasonlóan mutatták a megfelelő ujjukat. Olyan énekes és ritmikus játékot játszottak, amit a gyerekek már ismertek és tudtak felelgetni. „*Where is Ráhel, where is Ráhel?*”, „*I am Eszter, you are Luca.*” (ritmusra eldobolta mindenki a nevét és a tőle jobbra ülőét). Utánzós játékot is játszottak, az óvodapedagógus mutatott valamit a kör közepére állva, a gyerekek utánózták, majd egy-egy gyerek állt a kör közepére és mutatott valamit. Pl. „*Everybody do this, everybody do this just like me.*” „*Everybody jumping, everybody jumping, just like me*” „*Everybody walking, everybody walking, just like me.*” Majd elénekelték a „*Row, row, row your boat.*” kezdetű dalt, játszottak az ellentétekkel, és geometriai testekkel pl. bekötött szemmel meg kellett mondani, hogy mit talált a zsákban. A foglalkozás vége felé közeledve csendkirályt játszottak majd egy gyermek kiment a csoportból, páran helyet cseréltek, és a bejövő gyermeknek meg kellett mondani, mi változott. Végül csendgyakorlat következett: „*When you hear the music, you hold each others hands, close your eyes*” (Amikor meghalljátok a zenét, fogjátok meg egymás kezét, csukjátok be a szemeteket). „*Give it to Bendi*” – súgta az óvodapedagógus a mellette ülőnek, miközben kicsit megszorította a kezét. Egy kézszorítást adtunk körbe, majd az óvodapedagógus hang nélkül, jól artikulálva mondta a neveket, hogy ki mehet ki lábujjhegyen öltözni.

A körfoglalkozás, amit a gyerekek nagyon élveztek, és amin aktívan részt vettek kb. egy óráig volt, utána az udvaron folytatódott a játék.

3.3.4. Bánfalvi Óvoda

Az óvoda Szivárvány csoportjában német nemzetiségi nevelés folyik, s 2009 szeptemberében játékos angol is indult a csoportban. Azért, hogy a gyermekek ne zavarodjanak össze kezdetben az angol foglalkozások mindig külön „angol kuckóban” zajlottak. Idővel azonban egyre kisebbnek bizonyult a kuckó a résztvevő gyermekek növekvő létszámának, s a mozgásos daloknak köszönhetően. Az első foglalkozást szeretném most bemutatni.

Az óvodapedagógus elkezdte énekelni magyarul a „Ki játszik ilyet, majd megmondom miyet” dalt, s megfogta egy-két gyermek kezét, akikkel kigyózva bejárta a csoportszobát. A kíváncsi gyermekek vidáman csatlakoztak hozzájuk. Bementek a kuckóba, megálltak egy-egy szék előtt, s az óvodapedagógus elénekelt a „*Make a circle*” kezdetű dalt, aminek a végén leültek. A gyermekek végig figyelték és utánózták a pedagógust, aki magyarul elmondta nekik, hogy egy varázslatos utazáson fognak részt venni, amely során egy messzi országból

repül hozzájuk valaki, aki nem tud magyarul, csak angolul. Ezután előbújt *Dorothy* (kesztyűsbáb), aki egy énekkel köszöntötte a gyermeket és bemutatkozott. „*Hello, hello, girls and boys...*” Többször is elénekelte, integetve, megsimogatva a gyermekeket, akik tátott szájjal figyeltek, s egyre jobban felbátorodtak, ők is énekelni kezdtek. *Dorothy* bemutatkozott az énekben „*My name is Dorothy, what's your name?*” Először nagycsoportos gyerekeket kérdezett, akik felismerték a szituációt, s be tudtak mutatkozni példát mutatva társaiknak. Párszor elismételték a bemutatkozást is, majd papír-figurák kerültek elő a dobozból. Egy fiú és egy lány. Ők is köszöntek. „*Hello, I am a boy*” *Dorothy* elismételte „*it is a boy, it is a girl.*” (Ez egy fiú, ez egy lány). Közben az óvodapedagógus mindig azt a képet mutatta a gyerekeknek, amelyikről éppen beszélt. Párszor elismételte, majd egy nagyobb lányt megkérdezett „*Are you a boy or a girl?*” (Fiú vagy vagy lány?) „*A girl*” hangzott a válasz, s *Dorothy* megdicsérte, majd másik gyermeket kérdezett. Rövid gyakorlás után bekötötte a szemét egy nagycsoportosnak, s odahívott halkán egy másik gyermeket. *Dorothy* megkérdezte „*Is it a boy or a girl?*” (Fiú vagy lány?) A bekötött szemű gyermeknek segített a fej kitapogatásában, majd dicsérettel illette a helyes választ. Kétszer-háromszor eljátszották még a játékot, majd *Dorothy* szólt, hogy elfáradt, s hazamegy. Ezért elbúcsúzott a gyerekektől „*Bye, bye girls and boys..*”. A gyerekek nem akarták, hogy *Dorothy* elmenjen, kérték, hogy jöjjön vissza, ezért még egy búcsúénekre visszajött, majd végleg elment. A gyerekek egyből kérdezték, hogy miért nem maradt még egy kicsit, s mikor jön legközelebb.

3.3.5. A megfigyelések összegzése

Megfigyeléseimben a nyelvelsajátítás kis csoportos vagy az egész csoportot bevonó tevékenységek során, illetve a gyermek-óvónő kapcsolatán keresztül történt. A Pottendorfi Óvodában elsősorban a mozgás és az utánzás kapott szerepet. Az énekek alatt nagyon fontos volt a testbeszéd, ami elősegítette a könnyebb megértést. Ezek a többi óvodában is szerepet kaptak kiegészülve körjátékokkal, bábokkal, egyéb szemléltető eszközökkel. A melléknevek (lassú, gyors) kiejtéssel való szemléltetése nagyon jó ötlet volt és nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a gyermekek megértsék. Mutattam példát arra is, amikor a mellékneveket (fel, le) a gyermekek a saját mozgásukkal érzékelhették, tulajdonképpen átélték a szó jelentését.

A megfigyelésekből kiderült, hogy a gyermekek életkora és az idegen nyelv ismerete határozza meg, hogy egy-egy tevékenységet, foglalkozást mennyi ideig érdemes tartani. Ahol még csak ismerkednek a nyelvvel 10-20 perc is elég, s ezt lehet fokozatosan bővíteni fél-egy órára. Több megfigyelésben is feljegyeztem, hogy a bemutatás nagyobb gyermekkel történt.

A bemutatáshoz szükséges az egyéni sajátosságok ismerete is, hogy tudjuk, kit lehet megkérni, ki érthette meg stb., így nagy valószínűséggel megfelelő, példaértékű lesz a bemutatás. Ez azért fontos, mert így sikerélményt nyújthatunk a bemutatónak és társainak is, akikre akkor kerül sor, amikor már biztosabban tudják, mit kell tenniük, esetleg mondaniuk. Fontos a dicséret, mert így kap a gyermek visszajelzést és ez motiválja.

Az első megfigyelésben külső nyelvtanár foglalkozott a gyermekekkel, aki a gyermekek anyanyelvét nem ismerte, a másik három esetben pedig a csoport óvodapedagógusa, aki napi kapcsolatban volt a gyermekekkel. Az utolsó két óvodában az óvodapedagógus nyelvi moderátort is alkalmazott. Megfigyelésem szerint az idegen nyelvet közvetítő személyt mindegyik esetben elfogadták és szerették a gyerekek. Azonban szerencsésebbnek találom, amikor a gyermek anyanyelvét is érti a pedagógus, ez az ő helyzetét is megkönnyíti, hiszen ha pontosan érti a gyermeket, jobban tud reagálni.

Amint látható az intézményvezetők alkalmazhatnak külső idegen nyelven nevelő pedagógust, aki heti egy-két alkalommal foglalkozik a gyerekekkel külön foglalkozás keretében. Általánosságban ezt a lehetőséget tartom a legkevésbé alkalmasnak a korai kétnyelvű nevelésben, mert sajnos sok helyen – nem ismerve az életkori sajátosságokat – iskolás módszerekkel próbálják tanítani a gyermekeknek az idegen nyelvet. (Szerencsére az általam meglátogatott intézményekben nem volt ilyenre példa.) Ha a külső nevelő tisztában van az életkori sajátosságokkal, akkor már sokkal nagyobb siker várható a gyermekek körében miután elfogadták a személyét.

Lehetőség van az „egy személy egy nyelv” elvet alkalmazni, amely a leghatékonyabb módszernek bizonyul, hiszen a gyermekek az egész nap folyamán hallják az angolt is és megnyilatkozhatnak mindkét nyelven. A Montessori Mária Kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde intézményében a gyermekeknek egyáltalán nem okozott problémát, hogy egész nap csak angolul nevelő pedagógusok voltak a csoportban. Látszódtott, hogy a csoport már összeszokott és a gyermekek biztonságban érzik magukat az idegen nyelvi környezetben is. Ők is próbáltak angolul megnyilatkozni, de biztonságot nyújtott számukra, hogy ez nem kötelező, bármikor szólhatnak anyanyelvükön, s erre – bár elsősorban angolul, de – kapnak választ, akkor is, ha nincs jelen a magyar nyelven nevelő óvodapedagógus. Ebben az óvodában voltak nagyobb számban olyan gyermekek, akiknek az angol nyelvű beszédmegértése és beszédprodukciója is nagyon fejlett volt a többi óvodáshoz képest. Ennek oka, hogy minden nap és egész nap, minden nevelési területen hallják és használhatják a gyermekek az angol nyelvet.

Arra is írtam példát, hogy egy nyelvi közvetítőt, egy „csak angolul értő” bábót használnak. A gyermekek megszeretik a bábót és örömmel játszanak, énekelnek vele. Ez a módszer is

hatékony, a gyerekek rendszeresen találkoznak az idegen nyelvi szituációval, s gyorsan, élvezetesen tanulnak. Amikor már több dalt, játékot ismernek, spontán is megjelenik az angol nyelvű dal, mondóka a játékok folyamán, ahogyan azt a második megfigyelésben is említettem s előfordul, hogy ők kérik a pedagógust, hogy énekeljék el valamelyik angol nyelvű éneket. Így egyre gyakoribbá válnak a kötetlen foglalkozások, amelyek során már szükségtelen a nyelvközvetítő báb. A negyedik megfigyelés végén írtam, hogy kérték a gyerekek, ne menjen még el a báb, jöjjön máskor is. Ez azt bizonyította, hogy az óvodapedagógusnak sikerült már az első alkalommal megkedveltetni a gyermekekkel a bábót és a nyelvet, valamint meghozni a kedvüket ahhoz, hogy máskor is lelkesen részt vegyenek. Ennek nagyon fontos szerepe van, tulajdonképpen az első foglalkozás légköre hosszútávon meghatározza a gyermekek hozzáállását az idegen nyelvi foglalkozásokhoz.

A különböző intézményekben különböző módon, különböző személyi feltételek mellett valósítják meg az angol nyelvi nevelést. Azonban mindegyik intézményben odafigyelnek arra, hogy a gyermekek játékon keresztül, derűs légkörben ismerjék meg az angol nyelvet, s hogy kizárólag olyan pedagógus foglalkozzon a gyerekekkel, aki jól ismeri az életkori sajátosságokat, módszertanilag felkészült és megfelelő nyelvi szinten, helyes kiejtéssel beszél.

3.4. Általános módszertani javaslatok

Nagyon hasznosnak tartottam a megfigyeléseket, mert rengeteg tapasztalathoz juthattam, amelyeket a szakdolgozatomban és későbbi munkám során is fel tudok használni. Többféle lehetőségünk van arra, hogy a gyermekeknek lehetőséget biztosítsunk az angol nyelv elsajátítására bölcsődében és óvodában is. A megfigyeléseket és az azokból levont következtetéseket, személyes tapasztalataimat, a szakirodalomban olvasottakat, illetve a szakemberekkel folytatott beszélgetéseket alapul véve állítottam össze általános módszertani javaslatokat. A módszereket általánosságban írom bölcsődére és óvodára vonatkozóan, akkor térek csak ki külön az egyikre, majd a másikra, ha különbség van közöttük.

A módszertani megoldások között többféle lehetőség tárulkozik a bölcsőde-és óvodavezetők elé, amelyek közül kiválaszthatják, hogy melyeket alkalmazzák az intézményi idegen nyelvi nevelésben. Elsőként meg kell határozni, hogy ki és milyen rendszerességgel foglalkozzon a gyermekek idegen nyelvelsajátításával. A bemutatott megfigyelések alapján foglalkozhat külső nyelvtanár/ angol nyelven nevelő pedagógus heti 1-2 alkalommal foglalkozás keretében a gyerekekkel, óvodapedagógus/ gondozónő a saját csoportjában báb segítségével foglalkozás keretében heti 1-2 alkalommal vagy kis csoportos foglalkozás keretében napi szinten (a

gyermekek igényétől függően, részvételi kötelezettség nélkül). Nem utolsó sorban pedig alkalmazhatják az „egy személy egy nyelv” elvet, amikor az egyik pedagógus anyanyelven, a másik pedig idegen nyelven beszél a gyermekekkel a nap folyamán. Csak az életkori sajátosságokat ismerő, módszertanilag hozzáértő, megfelelő nyelvi szinten beszélő gondozónő vagy pedagógus ismertesse meg a gyermekeket az idegen nyelvvel. A személyi feltételek című fejezetben részletesen írtam az idegen nyelven nevelő pedagógus kritériumairól. Célszerűnek tartom, ha az a személy, aki bevezeti a gyermeket az idegen nyelv világába, érti a gyermek anyanyelvét (hiszen nem várható el a gyermekektől, hogy egyből idegen nyelven beszéljenek) és úgy gondolom, jobb, ha beszél is, mert veszélyhelyzetben, esetleg vigasztaláskor szükség lehet ennek használatára.

Lehetőség szerint illesszük be a napirendbe a játékos angolt, s hozzuk összhangba a magyar foglalkozási, nevelési tervvel. Minimum heti egy alkalommal biztosítsunk lehetőséget a gyermekeknek a nyelvvel való ismerkedésre, de ne erőltessük. Tájékoztassuk a szülőket a korai kétnyelvű nevelés céljairól, hogy ők is ehhez igazíthassák mércéiket, s ne várjanak el olyan eredményeket, amelyeket a gyermekek életkori sajátosságai nem tesznek lehetővé. Például „fel kell őket készíteni arra, hogy a gyerekek gyakorlatilag másfél évesen kezdik el a saját anyanyelvüket beszélni, amit már az anya méhében is hallanak. Ugyanúgy az idegen nyelv esetében is meg kell várni azt a bizonyos időt, amíg a gyermek megismerkedik a nyelvvel. És az, hogy önállóan alkosson mondatot az nem fog egy féléven belül megvalósulni, csak később.” – válaszolta kérdésemre Molnár Andrea, angol nyelven nevelő pedagógus az interjú során.

Rövid foglalkozásokkal kezdjük, s fokozatosan növeljük pár perccel bölcsődében 15-20, óvodában 30-40 percre. A negyedik óvodai megfigyelésben bemutattam egy csoport első angol nyelvű foglalkozását. Ez természetesen csak egy lehetősége annak, hogyan érdemes kezdeni. A gyermekek érdeklődésétől és az idegen nyelven nevelő pedagógus kreativitásától, különböző igényektől, elvárásoktól függően állíthatjuk össze a módszereket, tevékenységeket, dalokat. Érdemes azonban köszönéssel, bemutatkozással kezdeni és ezt rendszeresen ismételni, gyakorolni. Csoportos angol esetén mindig ugyanúgy kezdjük a foglalkozást pl. ugyanazzal a hívogató dallal, mert az állandóság biztonságérzetet kelt a gyermekben. Egy-egy angol nyelvű dal többféle szöveggel és dallammal is megtalálható, ezért nagyon fontos, hogy odafigyeljünk arra, hogy ahogy először bemutattuk, mindig ugyanúgy énekeljük, ne zavarjuk össze a gyerekeket. Amit csak lehet, mindent szemléltessünk és biztosítsunk minél több mozgási lehetőséget a gyermekek számára, nyugodt, derűs légkörben. Használjunk különböző szemléltető eszközöket, bábokat, képeket, kártyákat, akár a gyerekekkel közösen is

készíthetjük ezeket, s ha már ismerik őket és alkalmazásuk módját, engedjük, hogy a gyermekek is szemléltethessenek. Ismerjük el, dicsérjük meg a gyermeket, bíztassunk, s ezáltal ösztönözzünk. Fokozatosan haladjunk a nyelvi ismeretek átadásával, egyszerre lehetőleg csak 1-2 újdonságot tanítsunk, s nagyobb hangsúlyt fektessünk az ismételésre. Az életkori sajátosságoknak és a fejlettségnek megfelelően válasszuk meg a szókincset, a dal- és meseanyagot. Egyszemélyes foglalkozások esetén különösen figyeljünk az egyéni sajátosságokra, hiszen ekkor van a legjobb lehetőségünk a differenciálásra. S érdemes mindig szem előtt tartani: „Minél szórakoztatóbb a nyelvtanulás, annál jobban leköti a gyermeket. A legjobb módja a tanulásnak a játék által való tanulás, mert érzélem kapcsolódik hozzá, s az érzélem a tanulás kapuja.” (Vos, 2010).

4. Kutatások személyes interjűk és kérdőívek alapján

4.1 Módszertani alapelvek

Ebben a fejezetben mutatom be a megfigyelésen és dokumentumelemzésen kívül alkalmazott kutatási módszereket, a kérdőívet és az interjűt. Azért készítettem interjűkat, mert így személyes beszélgetés keretén belül lehetőségem volt a tervezett kérdéseken kívül is kérdéseket feltenni, illetve a kapott válaszokat pontosítani.

Interjűt készítettem a Montessori Mária Kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde vezetőjével, Szabóné Haulik Judittal (9. melléklet), angol nyelven nevelő óvodapedagógusokkal, Párdi Eszterrel, Szobota Erzsébettel, Molnár Andreával (10. melléklet), és a Nyugat-magyarországi Egyetem Lewinszky Anna Gyakorló Óvoda angol nyelven is nevelő óvodapedagógusával, Soósné Orbán Györgyivel (11. melléklet). Kétnyelvű csoportban magyar nyelven nevelő gondozónővel, Lovasiné Miklós Mónikával (12. melléklet). Az interjűk során azokra a kérdésekre kerestem a választ, hogy miért tartják hasznosnak a kétnyelvű nevelést, s hogy hogyan valósítják meg, mit tapasztalnak a gyermekek fejlődésében, milyenek a szülők visszajelzései. Készítettem interjűt a Soproni Egyesített Bölcsődék vezetőjével, Földháziné Kocsis Zsuzsannával (13. melléklet) is. Ebben az interjűban elsősorban arra voltam kíváncsi, hogy lát-e lehetőséget, s milyen formában kétnyelvű bölcsődei csoport indításához. Beszélgettünk az előnyökről és a nehézségekről is.

Az interjűk nyílt kérdésekre épültek és félig strukturáltak voltak, ugyanis nagyrészt előre szerkesztett kérdéseket tettem fel, azonban a beszélgetés során merültek fel bennem további kérdések is, amelyek szintén belekerültek az interjűba. Például az angol nyelven nevelő

pedagógusok számára ugyanazokat a kérdéseket állítottam össze, mégis egy-egy interjú kibővült más-más kérdéssel is. Az interjúk magyar nyelven folytak.

Abban az esetben, amikor nem volt lehetőségem interjúkat készíteni, mert egyszerre sok személy véleményére, tapasztalatára voltam kíváncsi, kérdőívet alkalmaztam. Háromféle kérdőívet készítettem, amelyekkel Budapesten, a Montessori Mária Kétnyelvű Óvodában és Bölcsődében a szülők, valamint Sopronban a Bánfalvi és a Nyugat-magyarországi Egyetem Lewinszky Anna Gyakorló óvodába, illetve a Soproni Egyesített Bölcsődékbe járó gyermekek szüleinek, s a gondozónők véleményét kívántam elemezni.

A Montessori Mária Kétnyelvű Óvodába és Bölcsődébe járó gyermekek szülei számára kétféle kérdőívet állítottam össze. Az egyik esetben 10 darab zárt kérdésből álló kérdőívet (4. melléklet) készítettem. A kérdések megfogalmazásánál alkalmaztam az egyszerű formát, amelyben a kérdésekre két válasz közül kellett választani, és a szabadon választható formát. Ebben az esetben több választ is adhattak, s ezek között szerepelt az „Egyéb” lehetőség is, ezáltal nyitott kérdés is elrejtve ugyan, de belekerült a kérdőívbe. Ezekkel a kérdésekkel azt mértem fel, hogy az angol nyelvi nevelés miatt íratják-e be gyermeküket az óvodába, illetve, hogy van-e lehetőségük az óvodában, iskolában folytatni az angol nyelvvel való ismerkedést, s hogy hogyan nyilvánul meg otthon, hogy kétnyelvű nevelésben vesznek részt a gyerekek. 57 darab kérdőívből 10 darab érkezett vissza, 4 darab bölcsődei és 6 darab óvodai. A másik esetben 7 darab nyílt kérdésből álló kérdőívet (5. melléklet) készítettem. Ezek a kérdések tartalmukban hasonlítanak a zárt kérdéses kérdőívhez, azzal a különbséggel, hogy ebben kifejtették a szülők, hogy miért tartják fontosnak a korai kétnyelvű nevelést és mit tapasztalnak gyermekük nyelvfejlődésével kapcsolatban. 1 szülő hozta vissza a kérdőívet, akinek gyermeke bölcsődébe jár, 2 szülő, akinek gyermeke óvodába jár és három szülő, akinek egyik gyermeke bölcsődés, a másik óvodás.

A második kérdőív típusát a soproni bölcsődékbe és óvodákba járó gyerekek szülei számára (6. és 7. melléklet) állítottam össze. Ezekben a kérdőívekben 9 darab zárt, szabadon választható formájú kérdést tettem fel a szülőknek, bölcsődében és óvodában ugyanazokat, ugyanazokkal a válaszadási lehetőségekkel. (Csak a bölcsőde/ óvoda, gondozónő/ óvodapedagógus szavakat változtattam meg.) Céлом az volt ezekkel a kérdésekkel, hogy felmérjem, mekkora az igény az angol nyelvű nevelésre, s ezt milyen formában tartják a legjobban megvalósíthatónak a szülők, s mit várnak el gyermeküktől.

100 darab bölcsődei kérdőívből 85 darab érkezett vissza, 150 darab óvodai kérdőívből pedig 53 darab. A bölcsődevezető kérésére a 7. kérdést kihúztam, a kérdések számát azonban a diagramokon meghagytam, hogy nyomon követhető legyen az eredmények összehasonlítása.

A harmadik kérdőívet a Soproni Egyesített Bölcsődék gondozónői számára (8. melléklet) készítettem. 7 darab kérdést tettem fel. A kérdések megfogalmazásánál itt is alkalmaztam az egyszerű formát, és az összetett megoldású formát, amelyben az „Egyéb” lehetőséget is választhatták. Illetve ezen kívül is szerepeltek nyílt kérdések a kérdőívben, ahol „Igen”, „Nem” válaszukhoz, magyarázatot is kértem. Célom az volt, hogy felmérjem, milyen szinten beszélnek a gondozónők idegen nyelven, nyitottak-e nyelvi továbbképzésre, rendelkeznek-e pedagógus diplomával is (ugyanis a szakirányú továbbképzéshez ez szükséges) és, hogy látnak-e igényt a szülők körében kétnyelvű nevelésre.

58 darab kérdőív érkezett vissza a 60 darabból.

4.2. Az interjúk eredményei

4.2.1. Az interjúk ismertetése

Szabóné Haulik Judit mellett, hogy a Montessori Mária Kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde vezetője, kétnyelvű óvodai csoportban magyar nyelven nevelő óvodapedagógus is évek óta. A vele készített interjú során Judit elmondta, hogy „A nyelv tanulására egyértelműen a 0-6 éves kor a legszenzitívebb időszak.”, ekkor ugyanis a gyermek az anyanyelv elsajátításához hasonlóan „erőfeszítés nélkül, játékosan” sajátítja el a nyelvet, későbbi életkorban azonban rengeteg energiát, erőfeszítést igényel ugyanez a feladat. Tapasztalatai alapján nagyon megnövekedett az igény a bölcsődében és az óvodában a kétnyelvű nevelésre a szülők körében. Az óvodában 2002, a bölcsődében 2007 óta folyik angol nyelvű nevelés az anyanyelvi nevelés mellett, pozitív eredménnyel, visszajelzésekkel. Az óvodás gyermekekről kiderült, hogy „idegen nyelvi környezetben néhány nap leforgása alatt folyékony kommunikációra képesek” és iskolás korukban sokkal könnyebb a nyelvtanulásuk. A bölcsődei kétnyelvű nevelésről is pozitívak a tapasztalatok.

Az interjú során megtudhattam azt is, hogy mik a hasonlóságok, illetve különbségek az óvodában és bölcsődében a kétnyelvű nevelés tekintetében. Hasonlóságok között említette Judit a tevékenységközpontúságot, játékoságot és az egész napos angol nyelvi környezetet. A dal- és versanyag is hasonló, hiszen az óvodai a bölcsődeire épül, azt egészíti ki. Különbségekként az életkori sajátosságokból adódó különbségekre tért ki, például az óvodás gyermekek fejlettebb gondolkodására, amely bonyolultabb kifejezések megtanulására ad lehetőséget.

A kutatás során megkérdezett angol nyelven nevelő pedagógusok (Párdi Eszter, Szobota Erzsébet, Molnár Andrea és Soósné Orbán Györgyi) többéves tapasztalattal rendelkeznek a korai kétnyelvű nevelés területén. Elmondásuk alapján a korai kétnyelvű nevelés több szempontból is hasznos. Mindannyian említették, hogy a gyermekek ebben az időszakban annyira érdeklődők, fogékonyak, annyira szenzitív periódusban vannak, hogy könnyedén sajátítanak el különböző dolgokat, köztük a nyelvet is. Szobota Erzsébet megfogalmazása szerint

„Még rendelkezésükre állnak azok a nyelvtanulási stratégiák, amiket a saját anyanyelvük elsajátításánál használtak, nem munkálnak bennük görcsös félelmek azzal kapcsolatban, hogy esetleg rosszul mondanak valamit és nem utolsó szempont az sem, hogy az artikulációs bázisuk még nem szűkült le egyértelműen az anyanyelv hangjaira.”

Utóbbi teszi lehetővé azt, hogy „akcentus nélkül” sajátítsák el az idegen nyelvet Párdi Eszter és Soósné Orbán Györgyi szavaival élve. Éppen ezért a korai kétnyelvű nevelés célja ezeknek a lehetőségeknek a kihasználása, annak érdekében, hogy a gyermekek pozitív élményeken keresztül megismerjék, megszeressék az idegen nyelvet, s ezáltal könnyebbé válhasson későbbi nyelvtanulásuk is. Az interjúkból kiderült az is, hogy mindegyik intézményben, mindegyik csoportban nagyon fontos szerepet kap a játék, a mozgás, és az éneklés. A Nyugat-magyarországi Egyetem Lewinszky Anna Gyakorló Óvodájában eleinte csak kötött foglalkozások során találkoztak a gyermekek az angol nyelvvel, azonban ma már kötetlen formában is megjelenik a gyermekek igénye szerint, és spontán játékaikban is hallható egy-egy angol nyelvű dal. A Montessori Mária Kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde intézményében egész nap biztosított a gyermekek számára az idegen nyelvű nevelés, hiszen az egyik pedagógus csak angol nyelven beszél. A gyermekek fokozatosan elsajátítják és használják is a naponta elhangzó utasításokat is. Párdi Eszter megemlítette azt is, hogy egyéni játék során jobban koncentrálnak a gyermekek angol nyelvi kommunikációjának fejlesztésére, fejlődésének elősegítésére.

„Az egyéni játék során olyan gyerekek is megszólalnak, akik a közös foglalkozásnál félénkek, esetleg nem beszélnek. Például a színek tanulásánál jobban figyelek arra, hogy ne csak annyit válaszoljon, *red, orange*, stb, hanem, hogy azt mondja: *This is red*. Állatok párosításánál figyelek arra, hogy ne csak megtalálja, hogy a bálna a vízben él, hanem mondja is (akár engem ismételve), hogy *The whale lives in the water*. Ezeket jobban lehet egyéni játékaiban gyakorolni.”

Szintén hasonlóan válaszoltak arra a kérdésemre az angol nyelven nevelő pedagógusok, hogy mennyire fogékonyak a gyermekek. Tapasztalataik alapján általában elmondható, hogy nagyon fogékonyak, természetesen azonban vannak egyéni különbségek. Számos előnyről számoltak be a korai kétnyelvű nevelés kapcsán. Összefoglalva ezek a következők: játékos, észrevétlen tanulás, az agy fokozottabb megtornáztatása, újabb agyi kapcsolatok kialakulása,

anyanyelvi szintű kiejtés, a hangok tökéletes képzése, az idegen nyelv iránti szeretet kialakulása, természetes használata, a későbbi nyelvtanulás könnyebbsége (akár harmadik, negyedik nyelv tanulása esetén is). Jelentős előny az is, hogy ezek a gyermekek általában nem félnek használni a nyelvet a későbbiekben sem, ezáltal magabiztos, bátor nyelvhasználókká válnak (akár már az óvodás évek végére is, s egy fejlett alapnyelvtudással kreatív nyelvhasználókként léphetnek az iskolába). A gyermek komplex fejlődésére ható hátrányról nem számoltak be az angol nyelven nevelő pedagógusok. Hátrányként két óvodapedagógus a következőket említette:

„(...) azoknak a gyerekeknek nem lenne szabad idegen nyelvet tanulniuk, akiknek problémájuk van a hallásukkal. Ha nem hallják tisztán a hangokat, akkor rosszul tanulják meg őket. (...) Logopédiai problémák nem jelentenek hátrányt, ugyanis már arra is volt példa, hogy valaki raccsolt magyarul, az angol hangokat mégis tökéletesen tudta megtanulni.” *(Molnár Andrea)*

„Abban az esetben lehet hátránya, ha negatív élményt él át az idegen nyelv elsajátítása alkalmával (pl. ráerőltetik), mert így könnyen elmegy a kedve a későbbi nyelvtanulástól.” *(Soósné Orbán Györgyi)*

Mind a négyen pozitív szülői visszajelzésről számoltak be, azonban Molnár Andrea megemlítette azt is, hogy természetesen vannak szülők, akiknek más elképzelése van a korai kétnyelvű nevelés céljáról, ezért nagyon fontos tájékoztatni őket és felkészíteni arra, mit várhatnak el gyermeküktől. Az anyanyelv elsajátításához hasonlítja ebből a szempontból is az idegen nyelv elsajátításának folyamatát. Addig, míg a gyermek megszólal anyanyelvén – amit már az anyai méhben is hallott – hosszú idő telik el. Ugyanígy az idegen nyelven történő önálló mondatalkotáshoz is időre van szükség.

Soósné Orbán Györgyivel, a Nyugat-magyarországi Egyetem Lewinszky Anna Gyakorló Óvoda angol nyelven is nevelő óvodapedagógusával a kezdeti nehézségekről is beszélgettünk. Ebben az óvodában 2007 februárjától indult az angol nyelvi nevelés azzal a céllal, hogy gyakorlati helyet biztosítson a Nyugat-magyarországi Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Karán indult Angol nyelv az óvodában specializáció hallgatói számára. Györgyi elmondta, hogy gyakorlatilag a nulláról kellett indulni. Nemcsak abban a tekintetben, hogy a gyermekek csak magyar tudtak, hanem abból a szempontból is, hogy ő is ekkor végezte a képzést, nem voltak kiadványai, módszertani anyaga egy-két angol dalokat tartalmazó könyvtől eltekintve. A szemléltető eszközöket is ő készítette. Elmondása alapján először Angliából kellett beszerezni a módszertani, szemléltető könyveket, mára azonban sokat segít a helyzeten, hogy hazánkban is kaphatóak például az Oxford Kiadó, vagy a Cambridge Kiadó hasonló kiadványai.

A kétnyelvű bölcsődei csoportban magyar nyelven nevelő gondozónő, Lovasiné Miklós Mónika is pozitív tapasztalatokról számolt be a korai kétnyelvű nevelés terén. Ő is a

gyermek fogékonysága miatt tartja jónak a korai kétnyelvű nevelést. Elmondása szerint teljesen össze tudják hangolni az angol és a magyar nyelvű nevelést, ugyanis a csoportban párhuzamosan van jelen az angol és a magyar nyelven nevelő gondozónő is, s arra törekednek, hogy a két nyelv egyensúlyban legyen. Tapasztalata szerint nagyon érdeklődőek a kisgyermek, s hamar megértik az angol kérdéseket, kéréseket. „Az egyszerű kérdésekre válaszolnak is, először magyarul, majd több kisgyerek év vége felé angolul is.” Nem jelent a gyermekek számára gondot, hogy két nyelvet is hallanak, anyanyelvi beszédfejlődésük életkoruknak megfelelő. Móni különböző szülői visszajelzésekről számolt be. Természetesen elégedettek, hiszen gyermekük jól fejlődik, és jól érzi magát a bölcsődében. A kétnyelvű nevelés területén azonban itt is megoszlanak a vélemények. Van, aki boldogan számol be gyermeke otthoni angol nyelvű megnyilvánulásairól, s van olyan szülő is, aki többet szeretne, s nehezményezi, hogy az angol nyelven nevelő pedagógus bizonyos esetekben magyarul is beszél, pl. vigasztalás, veszélyhelyzet, bonyolultabb dolgok elmagyarázása.

A Soproni Egyesített Bölcsődék vezetőjével, Földháziné Kocsis Zsuzsannával készített interjú során elsősorban arra voltam kíváncsi, halott-e már a korai kétnyelvű nevelésről, mit gondol róla, milyen lehetőségeket lát rá a bölcsődékben, esetleg milyen akadályok hárulnak az útjába. Zsuzsa véleménye szerint is, akkor hasznos az idegen nyelvű nevelés, ha tulajdonképpen ismerkedést jelent az adott nyelvvel, annak dallamával. Fontosnak tartja a nyelvtanulás szempontjából, hogy a gyermek elsősorban a szülei anyanyelvével ismerkedjen, és inkább kérdésekkel tekint a korai kétnyelvű nevelésre. Mivel a személyi feltételek nem adottak, és eddig még igény sem érkezett a szülők és bölcsődevezetők részéről, nem tervezte kétnyelvű csoport indítását, azonban nem is zárkózik el a gondolattól. „Biztos, hogy a szülők körében a bölcsőde hírnevét is erősítené, és több szülő is élne a kétnyelvű nevelés lehetőségével, mert ez ma már egyre divatosabbá válik.”

4.2.2. Következtetések az interjúk alapján

Az interjúelemzésekéből kiderült, hogy a korai kétnyelvűség területén tapasztalattal rendelkező pedagógusok határozottan meg vannak győződve arról, hogy a korai kétnyelvű nevelés nem terheli le a gyermekeket, sőt ebben az életkorban kifejezetten hatékony és hasznos. Ha ez nem így lenne, biztosan nem alkalmaznák sem bölcsődében, sem óvodában. A korai kétnyelvű neveléssel járó számos előny és csekély hátrány – amely elsősorban az idegen nyelv elsajátításának sikerességét akadályozza és nem a gyermek általános fejlődésére van káros hatással – mind a korai kétnyelvű nevelés hasznosságát erősítik. A már a 4.2.1. fejezetben

felsorolt előnyök mellett szeretném megemlíteni azt is, hogy a foglalkozásokon nyújtott pozitív élmények, közös tevékenységek és a gyermeket ért sikerek a gyermek egész személyiségét fejlesztik, mind értelmi, érzelmi, szociális és testi-lelki területeken is. Ahhoz, hogy a korai kétnyelvű nevelés célhoz érjen nagyon fontos odafigyelni a vidám, kellemes légkör biztosítására, mert ez elengedhetetlen a pozitív élmények nyújtásához.

Az interjúk elemzése is megerősíti bennem (megfigyeléseim és személyes tapasztalataim mellett) azt a gondolatot, hogy az egész napos idegen nyelvi környezet biztosítása sokkal hatékonyabb a heti rendszerességgel, néhány alkalommal hosszabb-rövidebb ideig tartott foglalkozásoknál, hiszen a gyermekeket sokkal több inger és egész napos motiváció éri, így hamarabb kezdenek el folyékonyan kommunikálni. Ez persze nem jelenti azt, hogy azokban az intézményekben ne lenne hasznos és hatékony az idegen nyelvi nevelés, ahol a lehetőségek ritkábban adóttak, hiszen a heti rendszerességgel tartott foglalkozások is lehetőséget adnak a korai kétnyelvű nevelés céljának eléréséhez. A gyerekek így is megismerhetik a nyelvet, elsajátíthatják a nyelvre jellemző nyelvtani szabályokat, speciális hangokat, s tulajdonképpen ez az elsődleges cél. Ők is megtanulhatnak sok dalt, mondókát, játékot és lehetőségük van a folyamatos kommunikációra is. Lehet, hogy úgymond 'hátrányos' helyzetben vannak azokhoz a gyermekekhez képest, akik az egész nap során találkoznak az idegen nyelvvel, azonban még mindig óriási előnyben vannak azokkal szemben, akik egyáltalán nem, vagy csak nagyon ritkán, rendszertelenül találkoznak vele.

Molnár Andreával együtt én is nagyon fontosnak tartom a szülők tájékoztatását a korai kétnyelvű nevelés céljáról, s arról, hogy mi várható el a gyermekektől, hiszen az idegen nyelv aktív használatához, a folyamatos kommunikációhoz időre és sok gyakorlásra van szükség. Ennek tudatában sokkal megértőbbek, és már a – türelmesen kivárt – első megnyilvánulásukkor büszkék lehetnek gyermekükre azért a pár szépen kiejtett szóért, vagy itt-ott halandzsával kiegészített énekért, amit a gyermek mond vagy énekel, ahelyett, hogy piszkálnák őket, hogy mondjanak már valamit, vagy, hogy javíthatnák őket. Ez jelentősen hozzájárul ahhoz, hogy a gyermekek otthonról is pozitív megerősítést kapjanak, negatív élmények helyett elősegítve és nem hátráltatva ezzel fejlődésüket. Amint a kétnyelvű bölcsődei csoportban magyar nyelven nevelő gondozónő, Lovasiné Miklós Mónika elmondta, van néhány szülő, aki többet szeretne és nehezményezi, hogy az angol nyelven nevelő pedagógus magyarul is beszél. Azonban egyetérttek azzal, hogy vészhelyzetben és vigasztaláskor is a gyermek anyanyelvén szólaljon meg a felnőtt szükség esetén, hiszen ez ad biztonságot a gyermeknek és ezen kívül is éri elegendő idegen nyelvi inger.

A Nyugat-magyarországi Egyetem Lewinszky Anna Gyakorló Óvoda angol nyelven is nevelő óvodapedagógusával, Soósné Orbán Györgyivel készített interjúból kiderült, hogy nem volt könnyű a kétnyelvű nevelés elindítása, több nehézséggel is meg kellett birkózni. Részben ennek is köszönhető, hogy a ma induló angol nyelven nevelő óvodapedagógusok már sokkal könnyebb helyzetben vannak. Bár mindenhol akadhatnak nehézségek az idegen nyelvű nevelés elindításakor, mára már jól kidolgozott, többféle gyakorlati lehetőséget, tapasztalatot biztosító képzésben vehetünk részt, jól működő gyakorlati mintát látva, így a kezdő óvodapedagógusok is módszertanilag megfelelően felkészülve, biztos háttérrel kezdhetik el idegen nyelvi nevelő tevékenységüket.

A Soproni Egyesített Bölcsődék vezetőjével, Földháziné Kocsis Zsuzsannával készített interjú során kiderült, hogy kicsi az esélye annak, hogy napirendbe illesztett, rendszeres, egész napos idegen nyelvű nevelés valósulhasson meg a bölcsődékben az elkövetkező években, többek között a személyi feltételek hiánya, a magas csoportlétszám és a 'folyamatos felvétel' miatt, azonban külön szolgáltatásként például délutáni foglalkozásra látna lehetőséget. Ha csak külön foglalkozásként lenne lehetőség idegen nyelvű nevelésre a soproni bölcsődékben, szerencsésebbnek tartanám az életkori sajátosságok miatt a délelőtti, rövid foglalkozásokat, az idegen nyelven nevelő pedagógus rendszeres látogatásait a különböző csoportokban, ahol a gyermekek kedvük szerint vehetnek részt a tevékenységben. Ha egy gyermek a csoportszoba másik felében játszik, az ingerek őt is érik, ő is ismerkedhet az idegen nyelvvel, a passzív szókincse neki is bővül, a dalokat így is elsajátíthatja, és emellett végig megvan a lehetősége arra, hogy bármikor csatlakozzon a játékba.

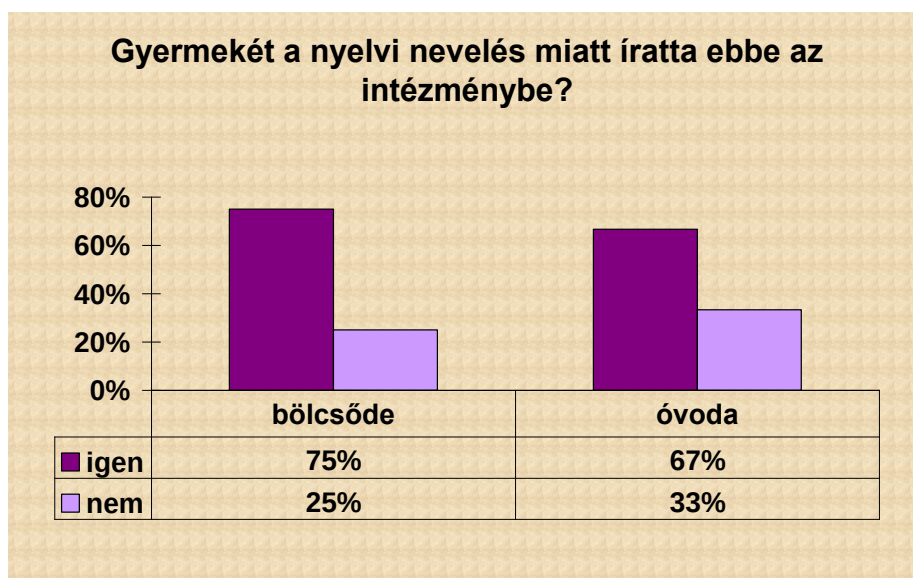
4.3. A kérdőívek eredményei

4.3.1. A bölcsődék, óvodák, szülők, gondozónők és az angol nyelv kapcsolata Magyarországon

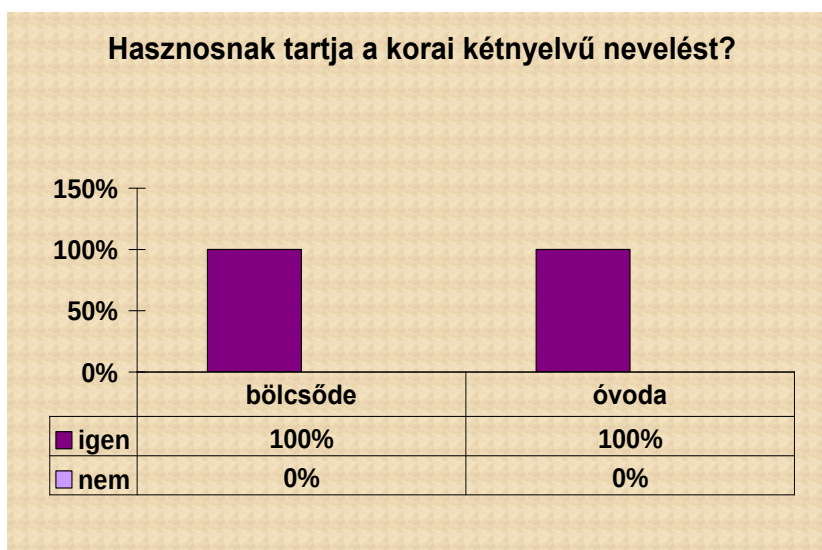
A Montessori Mária kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde intézményébe járó gyermekek szülei fontosnak tartják a kétnyelvű nevelést, s a legtöbben emiatt írástak gyermeküket ebbe az intézménybe. Ez látható az 1. és a 2. diagramon, s olvasható az egyik bölcsődés gyermek édesanyja által kitöltött kérdőívben is. Az édesanya így foglalta össze a korai kétnyelvűségről alkotott véleményét.

„Én is korán (7 évesen) kezdtem el tanulni németül, és csaknem anyanyelvi szintet értem el anélkül, hogy bármikor is éltem volna német nyelvterületen, vagy anyanyelvű emberekkel lettem volna

kapcsolatban. Később a 2. ill. 3. nyelv megtanulása sokkal könnyebb volt. Fontosnak tartottuk, hogy minél előbb ismerjen meg kisfiunk egy idegen nyelvet (...) Nagyon szereti az angol nyelvű foglalkozásokat. (...) Ha csupán annyi haszna lesz belőle, hogy később könnyebben tanul idegen nyelvet, vagy egyáltalán örömmel tanul, már megérte! Ma már alapelvárás, hogy egy jól képzett ember tudjon 1-2 idegen nyelvet. Minél korábban sajátítja el, annál több ideje marad mást tanulni, vagy több nyelvet megtanulni.”

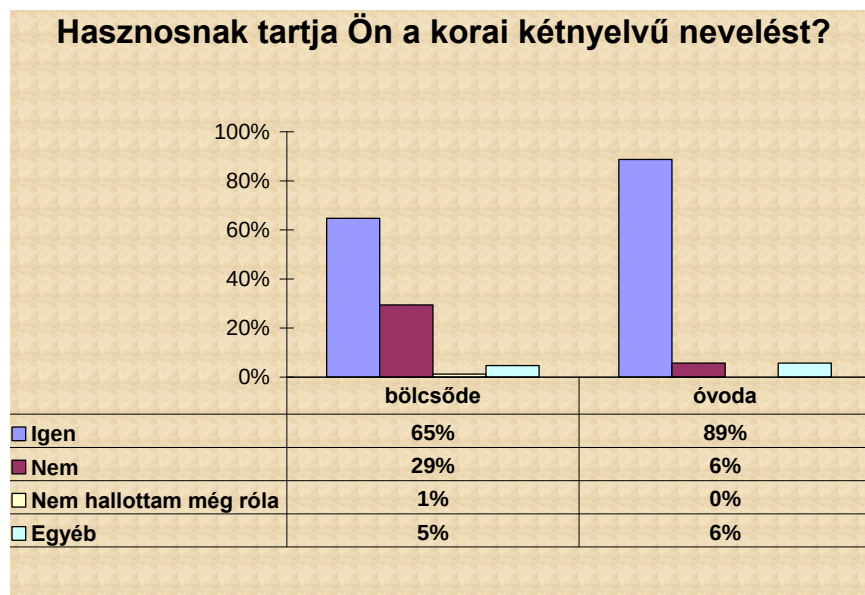
1. diagram

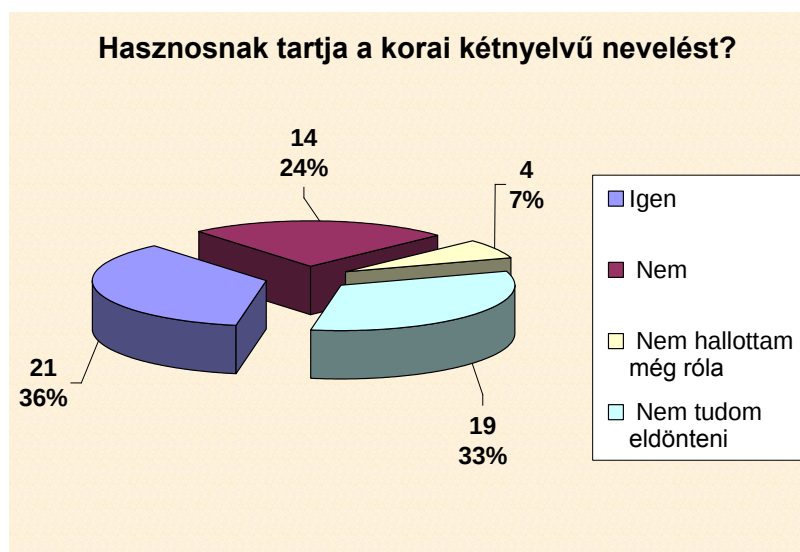
2. diagram: Szülőknek feltett kérdés a Montessori bölcsődében és óvodában

A soproni óvodákban és bölcsődékben is hasonlóan jónak tartják a szülők a korai kétnyelvű nevelést, ahogy az a 3. diagramon látható. Érdekes azonban, hogy a gondozónőknek csak 36%-a tartja hasznosnak, ahogy ezt a 4. diagram mutatja. Talán ebbe az is belejátszik, hogy

többen közülük nem beszélnek idegen nyelven, de erről majd az alfejezet végén kívánok pontos adatokat közölni.

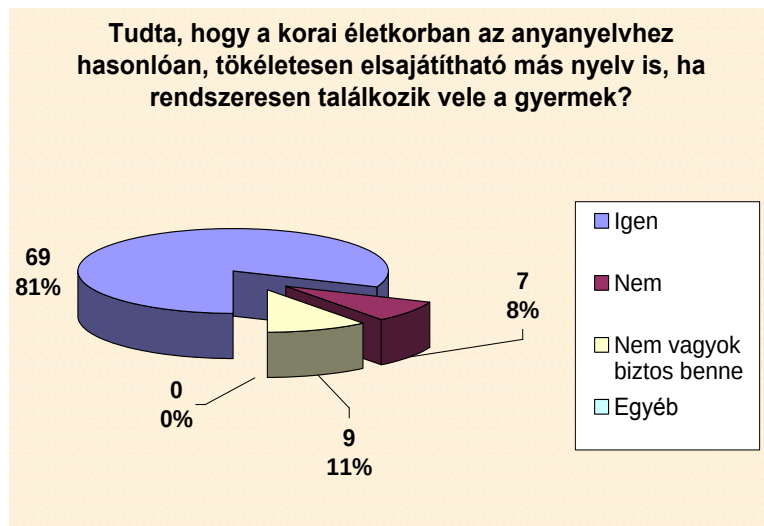

3. diagram: Szülőknek feltett kérdés a soproni bölcsődékben és óvodákban

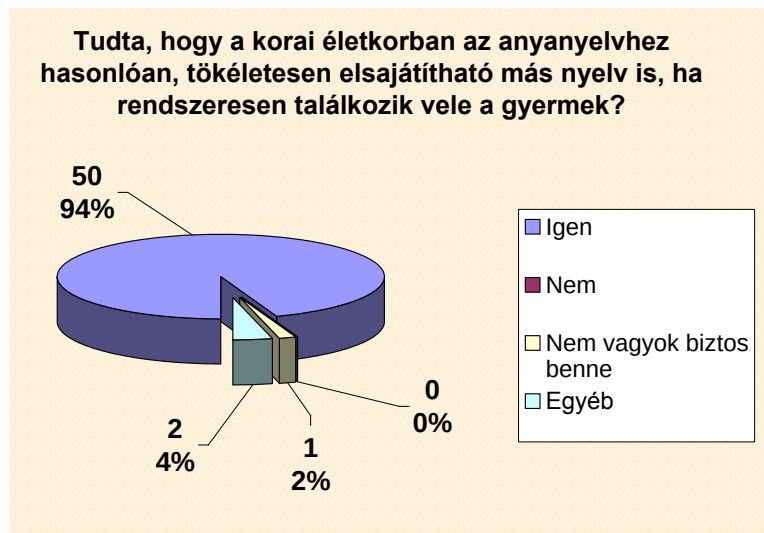

4. diagram: Soproni gondozónőknek feltett kérdés

Érdekesnek tartom, hogy a bölcsődés gyermekek szüleinek 81%-a tudja, hogy a korai életkorban az anyanyelvhez hasonlóan, tökéletesen elsajátítható más nyelv is, ha rendszeresen találkozik vele a gyermek, mégis csak 65%-uk tarja jónak a korai kétnyelvű nevelést. Ezt mutatja az 5. diagram és a 3. diagram. Óvodában szintén magasabb azoknak a száma, akik ismerik a korai kétnyelvű nevelés előnyeit, de itt már kisebb az eltérés a két adat között, ahogy ez a 6. és 3. diagramon is látható.

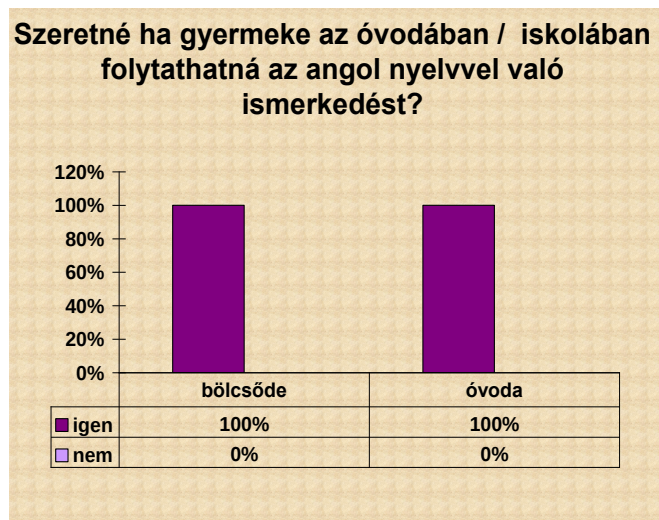

5. diagram: Szülőknek feltett kérdés a soproni bölcsődékben

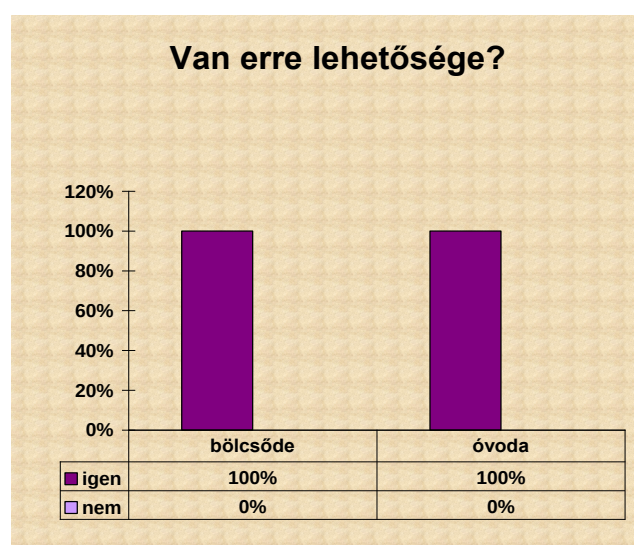

6. diagram: Szülőknek feltett kérdés a soproni óvodákban

A Montessori Mária Kétnyelvű Óvodában és Bölcsődében készített kérdőívekből kiderül, hogy a válaszadó szülők mindegyike szeretné, ha bölcsődés gyermeke óvodában is kétnyelvű nevelésben részesülne (7. diagram), illetve óvodás gyermeke olyan iskolába járhatna, ahol folytathatja az angol nyelvvel való ismerkedést. A kérdőívekből az is kiderült, hogy erre minden gyermeknek meg is van a lehetősége (8. diagram).

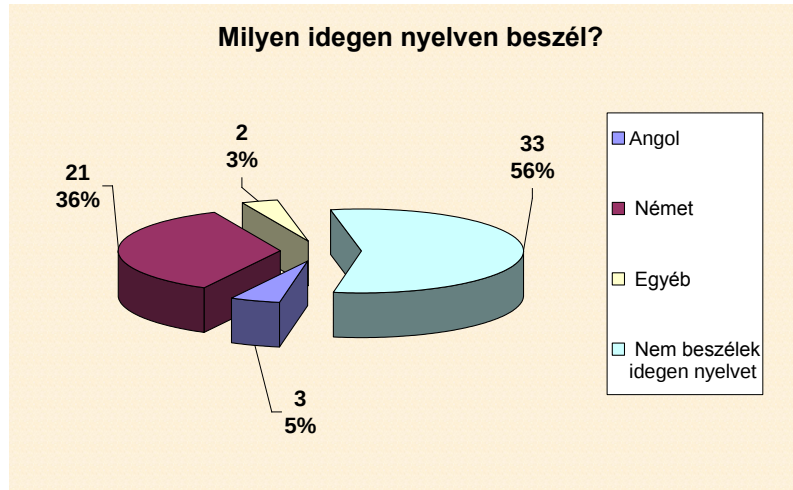

7. diagram

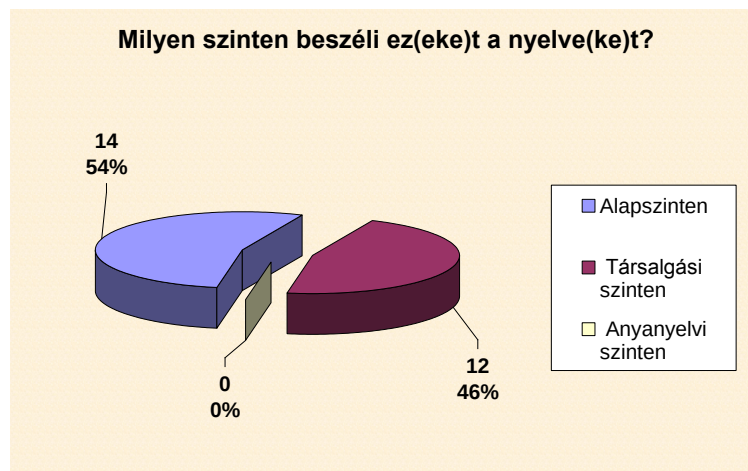

8. diagram

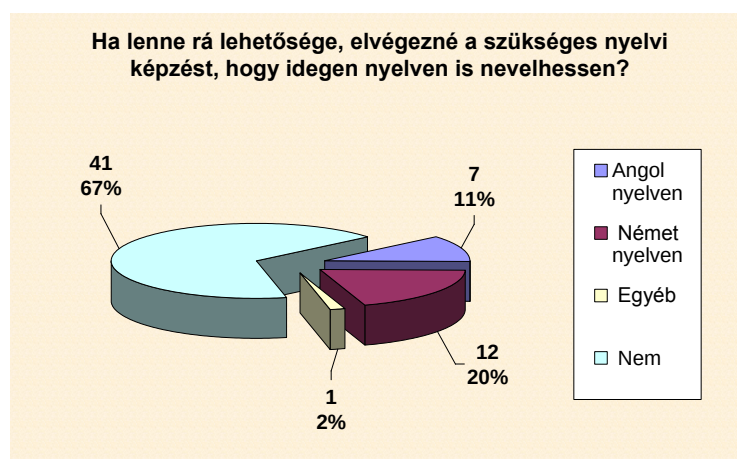
Nagyon megdöbbentett a kérdőívek feldolgozásakor, hogy a gondozónők 56%-a nem beszél idegen nyelvet (9. diagram). Bár a felsőfokú szakképzésen az oklevél átvételéhez nem szükséges nyelvvizsga, meglepődtem, hogy egy határ menti városban ilyen kicsi ez az arány. Az idegen nyelvet beszélőknek 54%-uk csak alapszintet jelölt (10. diagram). Ez azonban nem gond, ha megfelelő nyelvi alapokra építenek, ugyanis a megkérdezett gondozónők 11%-a szívesen elvégezné a nyelvi képzést angol, 20%-a pedig német nyelven (11. diagram), ha lenne erre lehetőség.

8. diagram

9. diagram

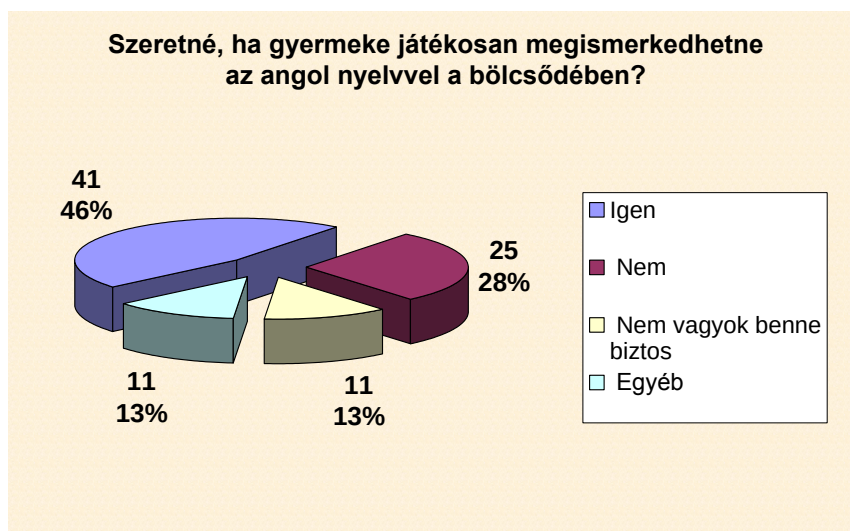

10. diagram

4.3.2. A szülők véleménye a bölcsődei, óvodai kétnyelvű nevelés lehetőségeiről

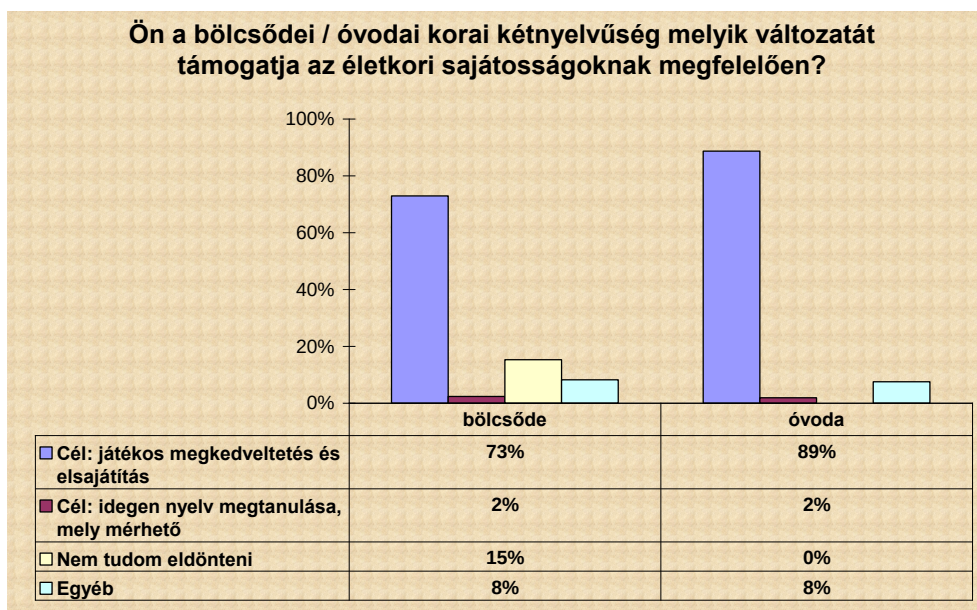
Többen gondolják úgy, hogy a korai kétnyelvűség hátrányt jelent az anyanyelv tanulásában és a bölcsődében inkább az anyanyelvi nevelésre kellene koncentrálni. Ezt cáfolja többek között a 2 és fél éves Bence édesanyja is. „A szakemberek szerint kiemelkedő a szókincse, nagyon szépen beszél magyarul. Az angollal sohasem keveri, pontosan tudja, hogy magyar kérdésre magyarul, angol kérdésre angolul válaszoljon.” S ahogy azt már a 9. oldalon is említettem Pálhegyi Krisztina (2008) cikke alapján, a korai kétnyelvű nevelés hozzájárul az anyanyelvi kifejezőképesség fejlődéséhez is.

Bár a gondozónőknek csak 16%-a lát, 28%-a pedig nem lát igényt a szülők körében angol nyelvi nevelésre, a szülők 46%-a szeretné, ha gyermeke játékosan megismerkedhetne az angol nyelvvel a bölcsődében. Ezt szemlélteti a 12. diagram.

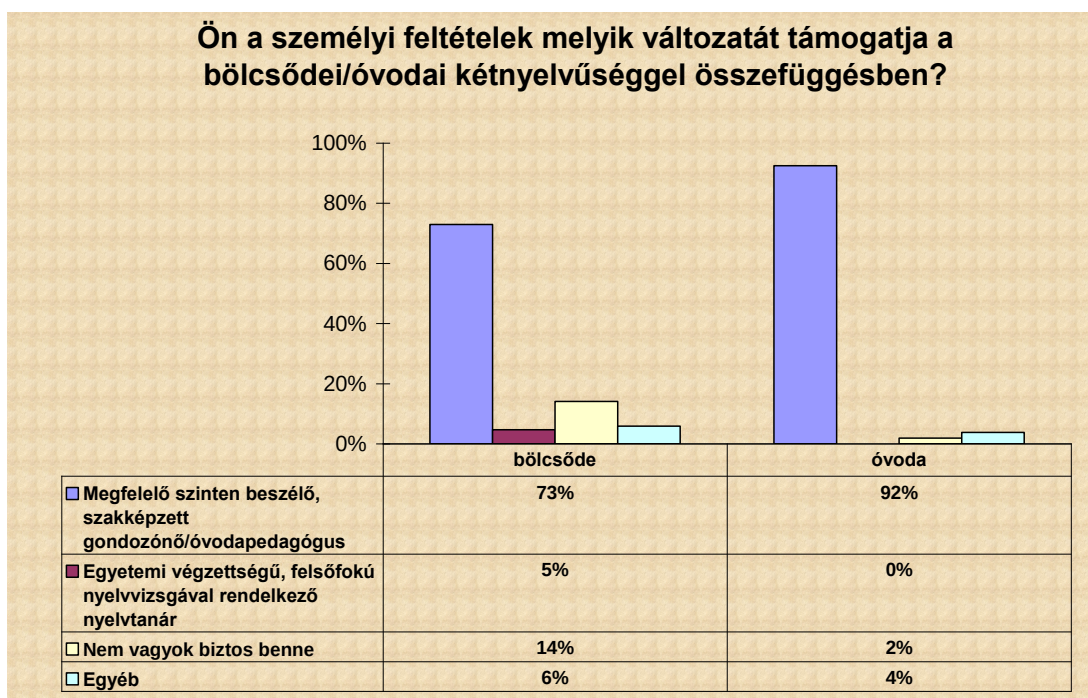
11. diagram

A Soproni Egyesített Bölcsődékben készített kérdőívek alapján az derült ki, hogy a szülők 75%-a gondolja úgy, hogy a bölcsődei korai kétnyelvű nevelés célja a nyelv játékos megkedveltetésén, elsajátításán van, 2%-uk azonban azt tartja fontosnak, hogy gyermeke mérhetően megtanulja az idegen nyelvet. Az óvodába járó gyermekek szüleinek 89%-a gondolja úgy, hogy az óvodai korai kétnyelvű nevelés célja a nyelv játékos megkedveltetésén, elsajátításán van, és nekik is 2%-uk tartja azt fontosnak, hogy gyermeke mérhetően megtanulja az idegen nyelvet. Ez látható a 13. diagramon.

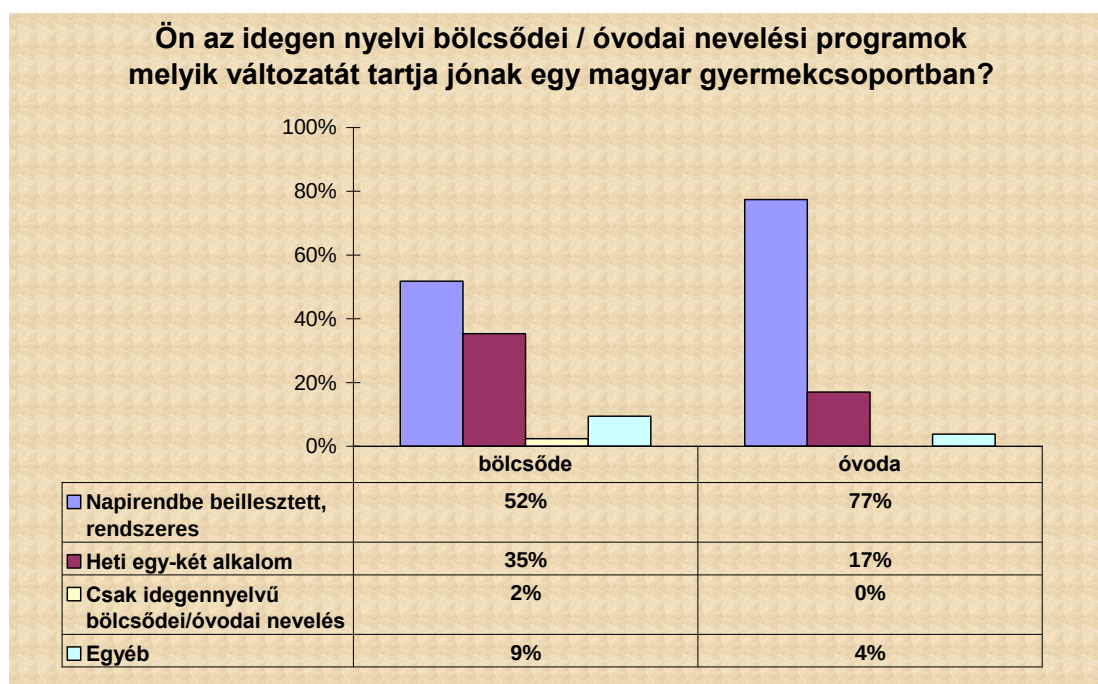
12. diagram

A személyi feltételek lehetőségei közül bölcsődében 73%-ban támogatják a szülők, hogy a gyerekekkel idegen nyelven a nyelvet megfelelő szinten beszélő, a korosztályt is jól ismerő, módszertanilag is szakképzett gondozónő foglalkozzon, s 5%-ban a magas fokú végzettséggel rendelkező nyelvtanárt választották, aki azonban nem feltétlenül ismeri a gyermekek életkori sajátosságát. Az óvodában 92%-ban támogatják a nyelvet megfelelő szinten beszélő, a korosztályt is jól ismerő, módszertanilag is szakképzett óvodapedagógust, s 0%-ban a nyelvtanárt, ahogy ez a 14. diagramon látható.

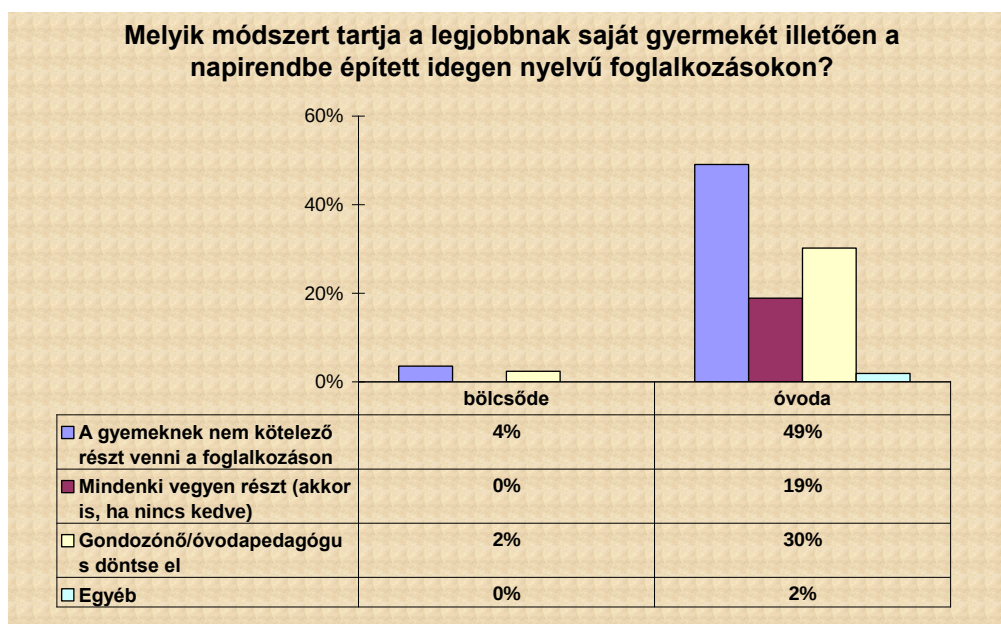
13. diagram

Bölcsődében 52%-ban támogatnák a szülők a napirendbe beillesztett, rendszeres angol nyelvi programot, míg 35%-uk jobbnak tarja a heti egy-két alkalommal történő angol nyelvvel való ismerkedést. Óvodában magasabb ez az arány a napirendbe illesztett, rendszeres programot illetően, a szülők 77%-a támogatja, míg csak 17%-uk tartja jobbnak a heti egy-két alkalommal történő idegen nyelvi nevelést (15. diagram).

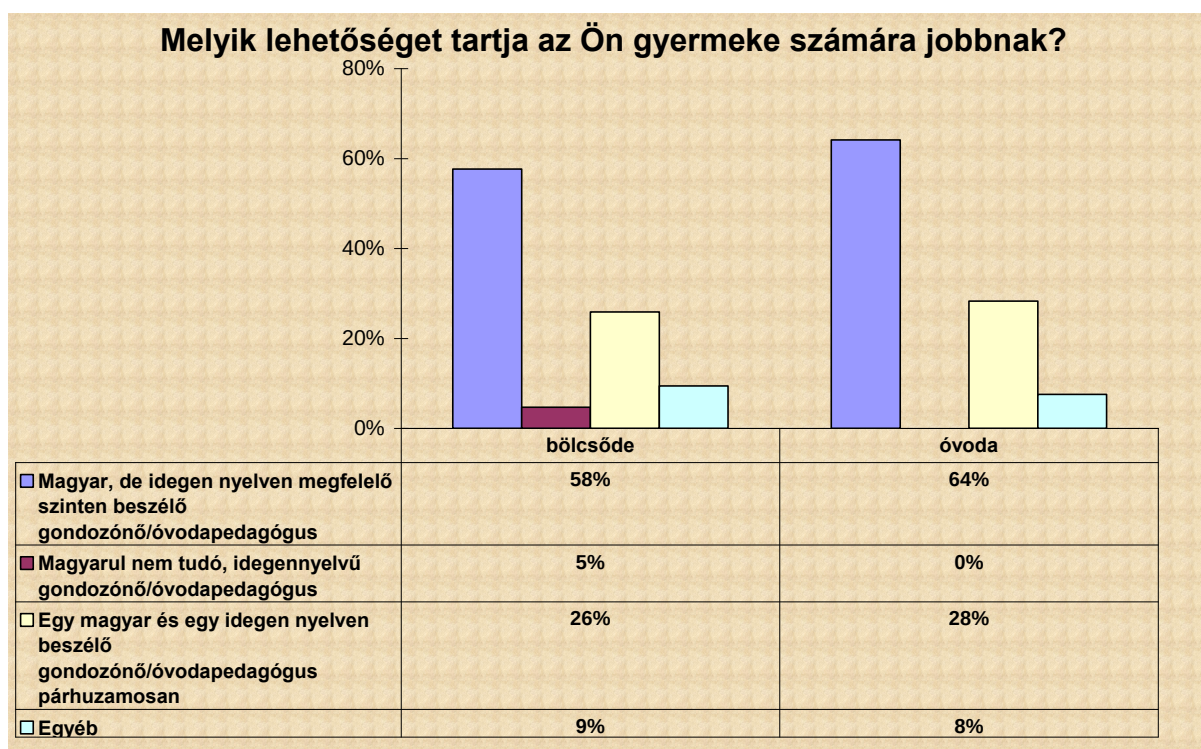
14. diagram

7. kérdésem, amely a nyelvi foglalkozásokon való részvétellel kapcsolatos a bölcsődevezető kérésére kihúztam, ennek ellenére érkezett rá egy-két válasz, de ez nem mérvadó. Az óvodában csak 49%-ban tartják azt a legjobb módszernek, hogy a gyermeknek ne legyen kötelező részt vennie a foglalkozáson, s meglepő módon 19%-ban úgy gondolják, tegyék kötelezővé számukra a foglalkozást, míg 30% úgy gondolja, az a legjobb, ha a pedagógus dönti el, kötelező-e vagy sem (16. diagram).

15. diagram

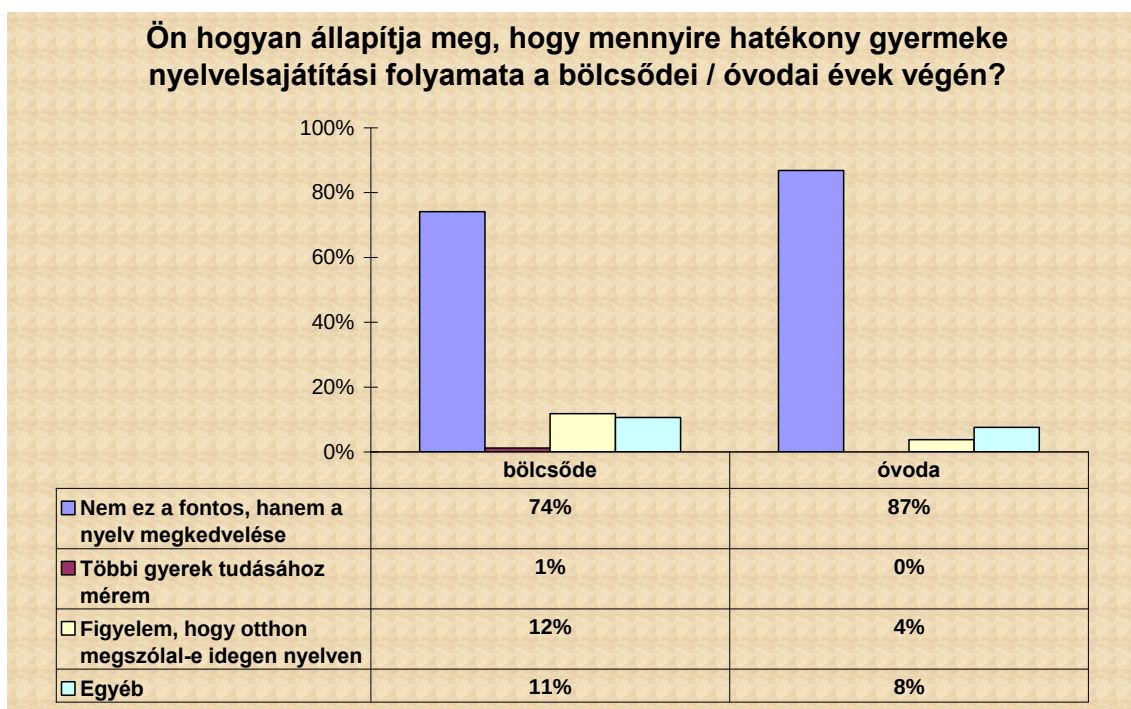
Bölcsődében és óvodában is azt tartják a legtöbben a legjobbnak a szülők, ha a gondozónő/óvodapedagógus magyar, de megfelelő szinten ismeri az idegen nyelvet, a gyermekkel tud magyarul és idegen nyelven is kommunikálni. A megkérdezettek negyede tartja csak gyermeke számára a legjobbnak az egy személy, egy nyelv elvet. A bölcsődébe járó gyermekek szüleinek 5%-a pedig a magyar nyelven nem tudó, idegen anyanyelvű gondozónőt gondolja ideálisnak, amint azt a 17. diagram is mutatja.

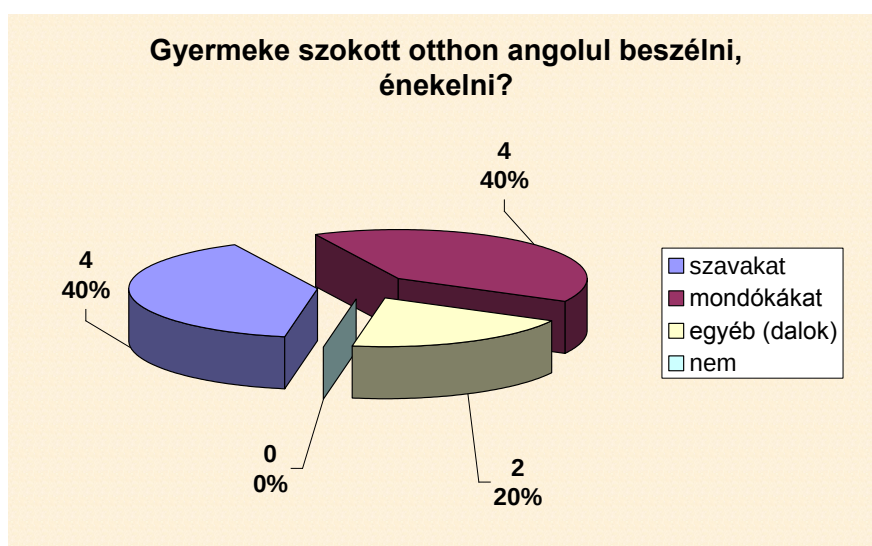
16. diagram

Utolsó kérdésemből kiderült, hogy a szülők mit várnak az idegen nyelvű neveléstől, s gyermekeiktől ebben az életkorban.

A szülők jelentős része, szerencsére nem azt tarja fontosnak, hogy mérhető legyen gyermeke tudása, hanem, hogy megkedvelje a nyelvet. Alacsony arányban ugyan, de vannak olyanok is, akik az alapján döntenek el, hogy jó-e az idegen nyelvű nevelés, ha hallják gyermeküket az adott nyelven megnyilvánulni (18. diagram). Ezt nem tartom szerencsésnek, hiszen a gyermeknek időre van szüksége, hogy megismerje, s különösen, hogy használja a nyelvet. Természetesen, ha a gyermek nyitott és megszerette az angol nyelvet, szívesen fog otthon is énekelni, mondókázni az adott nyelven fejlettségének megfelelően. Elképzelhető, hogy kezdetben több lesz a halandzsa a dalban, mint az angol szó, de idővel ez majd változik. Erről tanúskodik a 19. diagram is, amely a Montessori Mária Óvoda és Bölcsőde bölcsődei csoportjába járó gyermekek szüleinek tapasztalatát mutatja arról, hogy a gyermekek otthon megnyilvánulnak-e angol nyelven.

17. diagram

18. diagram

5. Nemzetközi kitekintés

Legelőször Dániában, Frederiksværk-ben jártam külföldi óvodában és bölcsődében, a Musereden Vuggestue og Børnehave intézményében, s tulajdonképpen itt találkoztam a korai kétnyelvűséggel. Ebben az intézményben egynyelvű (dán) nevelés folyt, azonban több más anyanyelvű gyermek is ebbe az óvodába járt. Társaikkal és az óvodapedagógusokkal dánul beszéltek, de többször is halottam őket szüleikkel természetesen anyanyelvükön beszélni. Ritka esetben volt csak példa arra, hogy két ugyanolyan – de nem dán – anyanyelvű gyermek

anyanyelvén szólt volna egymáshoz az óvodában, még testvérek esetében is, ez jelzi, hogy teljesen felvették a környezet nyelvét. Az egynyelvű nevelésben azonban szerepet kapott a más kultúrákkal való ismerkedés is, „projekt” keretében korcsoportonként, kisebb csoportokban az egész óvoda több héten keresztül készült egy-egy, a gyerekek számára is jól láthatóan eltérő kultúra bemutatására. Erre látható két példa a 7. és 8. képen.

7. kép: Indiánok

8. kép: Afrikai lányok munka közben énekelve

Látogatást tettem az Egyesült Királyságban, Londonban a Surbiton Children's Centre-ben. Ebben az intézményben szintén nem az idegen nyelvi nevelés volt hangsúlyos, azonban sok kisgyermek számára az angol mint idegen nyelv az egész nap folyamán jelen volt, elsajátítása folyamatosan történt. Kifejezetten idegen nyelvi nevelés nem folyt az intézményben.

Ausztriában a Pottendorfi Óvodában, az NO Landeskindergarten-ben, St. Pöltenben, valamint Bécsben a Wiener Kindergartenben voltam szakmai úton. A bécsi intézményben bölcsődében és óvodában egyaránt vannak más anyanyelvű gyermekek, ezért az elsődleges cél, hogy anyanyelvüket és a helyi nyelvet is ismerjék, használják a gyerekek, ezért nincs angol nyelvi nevelés a csoportokban. Mivel egy-egy csoportba több különböző nemzetiségű kisgyermek is jár, ezért igyekeznek ezeket az országokat és kultúrákat bemutatni a csoport többi tagjának is. Pl. kint vannak az adott országok zászlói, illetve minden ország bemutatására egy hetet fordítanak, ekkor az adott országról, kultúrájáról, szokásairól beszélgetnek, megkóstolják az ország jellemző ételeit, stb. Az Ausztriában meglátogatott intézmények közül egyedül a Pottendorfi Óvodában láthattam angol foglalkozást. Erről részletesen a 3. fejezetben (3.3.1.) írtam.

6. Eredmények

6.1. A korai nyelvelsajátításról szóló vélemények összefoglalása

Azok az interjúalanyaim, akik tapasztalattal rendelkeznek a korai kétnyelvűség területén, határozottan hasznosnak tartják a kétnyelvű nevelést ebben az életkorban. Sokféle – a kétnyelvűséggel járó – előnyről számoltak be (pl. anyanyelvi szintű kiejtés, gyors, könnyed „tanulás”, későbbi nyelvtanulás megkönnyebbítése, az idegen nyelv iránti szeretet kialakulása, a másság elfogadása, stb.). Olyan hátrányokat, amelyeket a korai kétnyelvű nevelés okozna pl. az anyanyelvi fejlődésre negatívan ható tényezőket, nem tudtak említeni. Arra azonban ketten is felhívták a figyelmet, hogy fontos odafigyelni bizonyos dolgokra, amelyek akadályozhatják az idegen nyelv elsajátításának sikerességét, mint például a negatív élmények vagy a hallásproblémák, amint az a 4.2. fejezetben kiderült.

Természetesen vannak olyanok is, akik nem rendelkeznek még ezen a téren tapasztalattal, s kérdésekkel, kételyekkel állnak a korai kétnyelvűség témaköréhez.

Azok a szülők, akiknek gyermeke már a bölcsődében és/vagy az óvodában ismerkedik az angol nyelvvel, pozitív tapasztalatokról számoltak be. Azok a szülők, akiknek gyermekének még nincs lehetősége a bölcsőde falain belül ismerkednie az angol nyelvvel, nagy arányban hasznosnak tartják a korai kétnyelvű nevelést, s szívesen vennék, ha lenne erre lehetőség. A legtöbb szülő, a játékos megkedveltetést és nyelvelsajátítást támogatja, amely során a gyermekekkel idegen nyelven a nyelvet megfelelő szinten beszélő, a korosztályt is jól ismerő, módszertanilag is szakképzett gondozónő/óvodapedagógus foglalkozik. A bölcsődés

gyermek szüleinek fele, az óvodás gyermekek szüleinek a háromnegyede a napirendbe illesztett, rendszeres idegen nyelvű programot tartja gyermeke számára a legmegfelelőbbnek. A többi szülő elsősorban a heti egy-két alkalommal történő idegen nyelvi nevelést preferálja. A legtöbben úgy gondolják, az a legjobb, ha gyermekük angolul és magyarul is beszélhet a gondozónővel, tehát magyar anyanyelvű, idegen nyelven példaértékűen beszélő gondozónőt/óvodapedagógust látnának legszívesebben gyermekük mellett az angol nyelvi nevelés folyamán. Úgy gondolom, megoszlanak ugyan a vélemények, de összességében jó arányban jó véleménnyel vannak a megkérdezett emberek a korai kétnyelvűséggel kapcsolatban.

6.2. Az eredmények alapján levont főbb következtetések

H₁: Feltételeztem, hogy a korai kétnyelvű nevelés ma már 1-3 éves korban elterjedően van Magyarországon, egyre több bölcsődei csoportban is fellelhető, pl. bölcsődével összevont óvodákban, intézményekben. Ez a hipotézisem igazolódott, ugyanis valóban elterjedően van a korai kétnyelvűség a bölcsődékben is.

„A korai nyelvtanulás terjedésével egyre több a pozitív tapasztalat is. Ezt felismerve rohamosan nő az igény a kétnyelvű nevelés iránt. Ezt bizonyítja, hogy évek óta nagy a túljelentkezés óvodánkba és a bölcsődébe is. (...) Egyértelműen pozitívak a tapasztalataink és a szülői visszajelzések is megerősítik a bölcsődei kétnyelvűség hatékonyságát.”

– tudtam meg a Montessori Mária Kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde vezetőjétől, Szabóné Haulik Judittól a vele készített interjú során. Ezt bizonyítja az is, hogy az Ákombákom bölcsőde 2011-től kétnyelvű csoportot is indított és az, hogy Sopronban nagy a szülők igénye az idegen nyelvi nevelésre már a bölcsődében is. Az a tény, hogy most még nincs olyan sok bölcsődében kétnyelvű nevelés, mint óvodában nem azt jelenti, hogy idővel nem is lesz, hiszen a gondozónői képzés sem rendelkezik még olyan múlttal, mint az óvodapedagógus képzés.

Itt szeretném megemlíteni, hogy van egy olyan tévhit a köztudatban, amely szerint az Európai Unióban, különösen a nyugati országokban azért tudnak jól nyelveket, mert már egész fiatal korban tanulnak idegen nyelvet, elsősorban angolt. Ennek oka azonban nem a korai kétnyelvű nevelés (mint ahogyan azt sokan természetesnek tartják), inkább a tévéműsorok eredeti nyelven való közvetítése jelenthet a nyelvtanulásban segítséget, erre azonban nem kívánok kitérni, külön önálló kutatást lehetne ezzel kapcsolatban készíteni.

Fontosnak tartom azonban a tévhit eloszlatását, amelyet igazol konzulens tanárom Kétnyelvűség előadássorozata (Kitzinger, 2011.), amelyből egyértelműen kiderül, hogy több európai országban sincs jelen a magyarhoz hasonló formában (pl. kidolgozott kétnyelvű óvodai programokkal, tudatos pedagógusi attitűddel) a korai kétnyelvű nevelés, például Finnországban, Spanyolországban, Olaszországban, Ausztriában. Nagy-Britanniában a multikulturalitás teremt más helyzetet. Saját kutatásom is cáfolja ezt a feltételezést, amint azt a nemzetközi kitekintés című fejezet megvilágítja; a meglátogatott öt intézményben egy helyen van csak (a Pottendorfi Óvodában) – nem a multikulturalizációból adódó, – a magyar óvodákban alkalmazotthoz hasonló idegen nyelvi nevelés.

H_{2a}: **Feltételeztem, hogy módszertanilag a kétnyelvűségi alapok nagyobb részben azonosak lehetnek a bölcsődei és óvodai csoportokban.** Kutatásom során ez be is bizonyosodott, s a 2.2. fejezetben nyilvánult meg igazán mind a kezdetek, alapelvek, célok és feladatok, mind a személyi és tárgyi feltételek tekintetében. Itt is szeretném idézni a Montessori Mária Kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde vezetőjének szavait, mely szerint „természetesen van hasonlóság” a bölcsődei és az óvodai kétnyelvű nevelés között az intézményen belül. „Azonos a játékosság, a tevékenységközpontúság és az egész napos angol nyelvi környezet.” A játékosság, tevékenységközpontúság minden korai kétnyelvű neveléssel foglalkozó intézményben fontos szerepet kap.

H_{2b}: **Továbbá feltételeztem azt is, hogy vannak eltérések a bölcsődei és az óvodai nyelvelsajátításban, elsősorban az életkori sajátosságok miatt a szókincs tartalmában, mennyiségében, a foglalkozások időtartamában, tevékenységek, dalok, nyelvi játékok kiválasztásában.** Utolsó hipotézisem is igazolódott, amint az a 2.2. és 3. fejezetben megmutatkozott.

„... a különbség a gyermekek fejlettségi szintjében, életkori sajátosságában való eltérésből adódik. Az óvodás korú gyermekek már bonyolultabb kifejezéseket is könnyebben megtanulnak, jobban megértik, mivel gondolkodásuk fejlettebb. Az óvodás korosztály is a konkrét helyzetekben tájékozódik, érti és tanulja meg a szavak jelentését, de egyre haladunk az elvontabb értelmezés felé. Ezenkívül az óvodában már találkoznak a gyermekek az angol nyelv írásos formájával is”.

– válaszolta Szabóné Haulik Judit a Montessori Mária Kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde vezetője a vele készített interjú során kérdésemre (11. melléklet).

Megfigyeléseim során is megnyilvánultak az életkori sajátosságokból adódó különbségek. A szervezett foglalkozások rövidebbek, mert a kisebb gyermekek rövidebb ideig képesek koncentrálni. Ez az oka többek között annak is, hogy bölcsődében kevesebb dal- és mondókaanyag kerül feldolgozásra az év során, s

fontosabb szerepet kap az ismétlés. Mivel a vers és a mese bölcsődében nem olyan gyakori, mint az óvodában, ezért az angol nyelvi tevékenységek között sem jellemző. Nagyobb szerepet kapnak a rövid, ritmusos, jól szemléltethető mondókák, dalok, amelyekhez mozgás is kapcsolódik. Bölcsődében kiemelt szerepe van a mozgásos tevékenységeknek, hiszen segítik a tanulást és ebben az életkorban nincsen szervezett testnevelés foglalkozás, ezért a gyermekek mozgásigényének kielégítése szempontjából is fontos. A bölcsődések életkori sajátosságai miatt inkább képeskönyvet nézegetnek a felnőtt társaságában spontán módon, és a róluk, illetve szeretteikről szóló történeteket kedvelik jobban. A nagyobbak figyelmét már az állatmesék, láncmesék is lekötik. A képeskönyv-nézegetés és a jól szemléltetett állatokról szóló rövid történetek mesélése már bölcsődében is történhet angolul, ha van igény az angol nyelvű mesélésre a gyermekek körében.

Illetve bölcsődében gyakrabban kerül sor egyszemélyes foglalkozásra a várakozási időt csökkentve, például gondozási tevékenység során vagy vizuális tevékenység gyakorlása közben. Utóbbit jól szemléltette az első bölcsődei megfigyelés, amelyben leírtam, hogy egyszerre csak egy-két gyermeket hívott az angol nyelven nevelő pedagógus a tevékenységhez.

Felmértem, hogy mekkora az igény a bölcsődékben 1-3 éves és az óvodákban 3-7 éves gyermekek szüleinek körében gyermekeik idegen nyelvvel való ismerkedésére, s azt tapasztaltam, hogy ez az igény nagy, amelyet országunkban sorra nyíló kétnyelvű nevelést biztosító bölcsődei és óvodai csoportok igyekeznek kielégíteni.

Kutatásom igazolta, hogy a kompetencia alapú kétnyelvű nevelés sem a bölcsődei sem az óvodai csoportokban nem árt a gyermekeknek, hiszen – a több éves tapasztalattal rendelkező, angolul nevelő Montessori pedagógus, Molnár Andrea szavaival élve – „egy-két esetben természetesen előfordulhat, hogy némelyik kisgyerek zárkózottabb, de ez nem az idegen nyelvvel kapcsolatos, hanem úgy általában a személyisége nem nyitott. Egy magabiztos kisgyerek, aki nyitott a világra az bármilyen szinten meg tudja tanulni és magáévá tudja tenni a nyelvet.” Nagyon fontos azonban odafigyelni az idegen nyelven nevelő pedagógus által nyújtott élményekre, ugyanis a negatív élmények (pl. erőltetés, megszégyenítés) természetesen negatív hatással lehetnek a gyermek idegen nyelvvel való kapcsolatára.

Hipotéziseim igazolásával fő kutatási kérdéseimre is választ kaptam. Kutatásom során elsősorban arra kerestem a választ, hogy van-e különbség a bölcsődei és az óvodai kétnyelvű nevelés között, s ha igen, melyek a lényeges eltérések. Amint a 3. fejezetben látható volt, a kezdetek, alapelvek, célok és feladatok, de még a személyi és tárgyi feltételek is nagyon

használnak a bölcsődében és az óvodában. A különbségek az életkori sajátosságokból fakadnak, amelyekre részletesen kitértem a harmadik hipotézis igazolásakor. Tudnia kell a pedagógusnak, mi várható el az adott gyermekcsoporttól, s ehhez kell alakítania feladatait.

7. Ajánlás

Kutatásom eredményeinek hasznát vehetik azokban a bölcsődékben és óvodákban, ahol még nem indítottak kétnyelvű csoportot, illetve nem tudják eldönteni, hogy a gyermekek fejlődésére pozitív vagy negatív hatással van-e az idegen nyelvvel való ismerkedés. Pályaművem jó segítséget adhat bölcsőde és óvoda, illetve óvoda és alsó tagozat „átmenete” között, valamint hasznát vehetik a felsőoktatás tantárgy-pedagógiájában, specializációk, szakirányú továbbképzések során. Ajánlom pályaművemet gyermekük idegen nyelvű nevelését megérteni, segíteni vágyó szülőknek, s végül, de nem utolsósorban érdeklődő laikusoknak számára.

Bibliográfia

1. Ákombákom Bölcsőde és Gyermekcentrum honlapja <http://www.akom-bakom.hu/>
2. Bartha Csilla (1999): A kétnyelvűség alapkérdései, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
3. Delfino Kreatív Gyermekközpont honlapja
http://www.delfino.hu/magyar_angol_bolcsi.html
4. Drahos Ágoston, Kovács Péter (1991): A magyarországi nemzeti kisebbségek oktatásügye 1945-1990. Regio- Kisebbségtudományi Szemle, 1991. 2. évf. 2. sz.
<http://epa.oszk.hu/00000/00036/00006/pdf/12.pdf>
5. Jarovinskij Alexandr (1994): Gyermekkorai kétnyelvűség: hátrány vagy előny? Regio, 5. évf. 4. sz. <http://epa.oszk.hu/00000/00036/00020/pdf/05.pdf>
6. Kitzinger Arianna (2011): Kétnyelvűség előadássorozat, Nyugat-magyarországi Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar
7. Kovács Gábor (2008): A nyelvtanulás pszichológiája. Országos Idegennyelvi Könyvtár
http://www.oik.hu/meghivok/2008/20081029_nyelvtanulas/A%20nyelvtanul%E1s%20pszichol%C3%A1gia%20-%20%D6sszefoglal%E1s.pdf
8. Kovács Judit, 2009.: Az óvodáskori nyelvtanulás, mint jelenség
<http://www.nyelvtanulokicsik.eoldal.hu/oldal/cikkek>
9. Majoros Pál (1997): Kutatásmódszertan avagy Hogyan írjunk könnyen, gyorsan jó diplomamunkát?, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
10. Mária Montessori Kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde hivatalos honlapja
www.amiovink.hu/index2.htm
11. Mechelli, A.: Learning languages „boosts brain” (2004.10.13)
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/health/3739690.stm>
12. Mini Klub Angol-Magyar Montessori Bölcsőde honlapja
<http://www.miniklubbolcsode.hu/>
13. Navracsics Judit (2000): A kétnyelvű gyermek, Corvina, Budapest
14. Nursery World: A parent's guide to English as a second language (2006.12.07.)
http://www.literacytrust.org.uk/talk_to_your_baby/resources/external_resources/2254_a_parents_guide_to_english_as_a_second_language

15. Pála Károly: Kompetencia alapú oktatási programcsomagok fejlesztése Magyarországon (2009.06.17.) <http://www.ofi.hu/tudastar/hazai-fejlesztési/pala-karoly-kompetencia>
16. Pálhegyi Krisztina: HOGYAN tanuljon nyelveket a gyermekünk? (2008.06.19.) <http://krisztamami.hunreal.com/gyermekek/nyelvtanulas-gyermekek/nyelvhogyan/>
17. Pálhegyi Krisztina: Miért jó kisgyermekkorban második nyelvet tanulni? (2008.06.19.) <http://krisztamami.hunreal.com/gyermekek/nyelvtanulas-gyermekek/nyelv-miert/>
18. Pálhegyi Krisztina: MIKOR kezdjen idegen nyelvet tanulni a gyermek? (2008.06.19.) <http://krisztamami.hunreal.com/gyermekek/nyelvtanulas-gyermekek/mikor-kezdjen-idegen-nyelvet-tanulni-a-gyermekek/>
19. Tárnok Péter (2007): Idegen nyelvi kompetenciák óvodai foglalkozásokon, Szakmai előadás (kiadványban nem megjelent). Kecskeméti Főiskola.
20. Városi Óvodák Tagóvodája Fáy András Lakótelepi Óvoda, Angol - Magyar Két Nevelési Nyelvű Kiegészítő Óvodai Pedagógiai Program (Pápa, Morvai Marianna) http://varosiovodakpapa.hu/dokumentumok/magyar-angol_nevelési_program.pdf
21. Vos, J: Can preschool children be taught a second language? (2010) http://www.earlychildhoodnews.com/earlychildhood/article_view.aspx?ArticleId=60

Az angol cikkeket saját fordításban közlöm.

Interjúk jegyzéke

- A Montessori Mária Kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde vezetőjével, Szabóné Haulik Judittal (9. melléklet) Budapesten, 2010.07.06-án.
- A Montessori Mária Kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde angol nyelven nevelő pedagógusával,
 - Párdi Eszterrel (10. melléklet), Budapesten 2010.07.06-án.
 - Szobota Erzsébettel (10. melléklet), Budapesten 2010.07.08-án.
 - Molnár Andreával (10. melléklet), Budapesten 2010.07.12-én.
- A Montessori Mária Kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde magyar nyelven nevelő gondozónővel, Lovasiné Mónikával (12. melléklet) Budapesten 2010. 07.07-én.

- A Nyugat-magyarországi Egyetem Lewinszky Anna Gyakorló Óvoda angol nyelven nevelő óvodapedagógusával, Soósné Orbán Györgyivel (11. melléklet), Sopronban 2010.10.26-án.
- A Soproni Egyesített Bölcsődék vezetőjével, Földháziné Kocsis Zsuzsannával (13. melléklet), Sopronban, 2010.09.28-án.

Képek jegyzéke

- 1. kép:** Kutyamaszk-készítés (14. o.). A képet a Montessori Mária Kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde bölcsődei csoportszobájában készítettem Budapesten, 2010.02.08-án.
- 2. kép:** „Kör” a bölcsődében (15. o.). A kép a Montessori Mária Kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde honlapjáról származik.
- 3. kép:** Köszönés, bemutatkozás angolul a bölcsődében (19. o.). A kép a Delfino Kreatív Gyermekközpont honlapjáról származik.
- 4. kép:** Éneklés a bölcsődében (21. o.). A kép az Ákombákom Bölcsőde honlapjáról származik.
- 5. kép:** „Head, shoulders, knees and toes...” (23. o.) A képet a Pottendorfi Óvodában készítettem, Ausztriában, 2009. 11.27-én.
- 6. kép:** Játék a számokkal (25. o.). A képet Montessori Mária Kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde óvodai csoportszobájában készítettem Budapesten, 2010.01.28-án.
- 7. kép:** Indiánok (50.o). A képet a frederiksværk-i Musereden Vuggestue og Børnhave intézményében készítettem, Dániában, 2007.06.09-én.
- 8. kép:** Afrikai lányok munka közben énekelve (50.o). A képet a frederiksværk-i Musereden Vuggestue og Børnhave intézményében készítettem, Dániában, 2007.06.09-én.

Mellékletek

1. melléklet: Kutatási terv

S	Időpont	Téma	Feladat	Megjegyzés
1.	2010. 01.15	Téma	Téma, tagozat kijelölése	Sopron
2.	01.15	Cím	Cím meghatározása	Sopron
3.	01.15	Tartalom jegyzék	A kutatási projekt tervezett tartalomjegyzéke elkészítése	Sopron
4.	01.15	Feladatterv	Feladatterv elkészítése	Sopron
5.	01.15	Kut módszer	Kutatási módszertan elolvasása	Sopron
6.	01.15 - 22	Időterv látogatás	Időterv elkészítése a kutatási helyszínekhez	Sopron
7.	01.22-31	Kutatás	Bölcsőde-óvodalátogatás Montessori.	Budapest
8.	01.22-31	Telefonok	Előzetes! Telefonok bölcsődékbe és óvodákba a látogatási időpontokhoz	Sopronból
9.	02.01 – 02.28	Kutatás	Bölcsőde és óvodalátogatás Montessori	Budapest
10.	05.01. -	Szakirodalom	Szakirodalom kijelölése, gyűjtése, lényegi feldolgozása (folyamatos)	Sopron
11.	05.01 – 05.10 folyamatos.	Kérdőívek összeállítása	Kérdések összeállítása, véglegesítése a szülői kérdőívekben.	Sopron
12.	05.02. -05.08.	Címjegyzék kérdőívekhez	Címjegyzék összeállítása a kutatási helyszínek rögzítése	Bölcsődék és óvodák
13.	05.05 - 05.15.	Interjúk megtervezése	Személyes interjúk tartalmi megtervezése Kérdések gyűjtése.	Sopron
14.	05.20. - 9.10.	Szem. interjú	Személyes interjúk megkezdése	Különféle színhelyek
15.	03.01 – 07.15 között	Kutatás	Szakmai gyakorlat Bölcsőde és óvodalátogatás Bp. Montessori	Budapest
16.	05.10-10.20.	Kutatás	Bölcsőde és óvodalátogatás Sopron	Sopron
17.	03.01 - 10.31	Szerkesztés	Pályamű egyes részeinek megírása	Önálló hallg. munkaidő

18.	09.20 -10.20.	Kérdőív ért.	Kérdőívek kiértékelése	Sopron
19.	10. 20.	Szem. Interjú lezárás	Személyes interjúk lezárása	Sopron
20.	09.15 – 10.30	Szerkesztés	Képek, grafikonok beillesztése	Sopron
21.	2011.	Szerkesztés	Módosítások, frissítések, kiegészítések	Sopron
22.	2012. 03-ig	Összefésülés	Végző összefésülés	Sopron
23.	2012.03.30	Leadás	Pályamű leadása bírálatra	Sopron
24.	04.10-05.15	Prezentáció	Prezentáció elkészítése	Sopron
25.	05.21-23.	Prezentáció	Prezentáció bemutatása	Sopron

2. melléklet: Fogalomtár

Kétnyelvűség, bilingvizmus	Ezt a fogalmat többen, többféleképpen is megfogalmazták. Általában azt a személyt tekintjük kétnyelvűnek, aki kétnyelvű környezetben él, s mindennapi interakciói során mindkét nyelvet használja, de kétnyelvűnek tekinthető az is, aki két nyelven beszél. A nyelvelsajátítás ideje szerint megkülönböztetjük a korai kétnyelvűeket a kései kétnyelvűektől, valamint a kétnyelvűség eredete szerint különbséget teszünk a spontán nyelvelsajátítás és “mesterséges” nyelvtanulás között. A korai kétnyelvűség spontán nyelvelsajátítás által alakul ki. Az óvodai és bölcsődei kétnyelvű nevelés során a gyermekek esetében általában domináns kétnyelvűségről beszélhetünk, ebben az esetben az anyanyelv a domináns nyelv.
‘Foglalkozás’	A szakképzett felnőtt által kezdeményezett és irányított játékos tevékenység, részvételi kötelezettség nélkül. A gyermek maga dönti el, hogy mikor kapcsolódik be a tevékenységbe, milyen aktívan vesz részt illetve, hogy mikor száll ki a játékból, s kezd más tevékenységbe.
Gondozónő	Korábbi megnevezés a mai kisgyermeknevelőre.
‘Egy személy, egy nyelv elv’	A gyermekekkel foglalkozó személyek mindig <u>csak</u> ugyanazon a nyelven beszélnek a gyermekek jelenlétében. Megkülönböztethető így pl. magyar nyelven nevelő óvodapedagógus, angol nyelven nevelő óvodapedagógus, stb.. Célja, hogy a felnőtt képviselje a nyelvet, így a gyermekek a felnőtt személyéhez társíthatják azt. Tudják, hogy ki szól hozzájuk anyanyelvükön, s ki idegen nyelven, illetve, hogy ők milyen nyelven szóljanak a felnőtthez.
‘Kör’ vagy körfoglalkozás	Mária Montessori pedagógiai módszerei közé tartozó csoportfoglalkoztatási forma. A gyermekek a pedagógusokkal leülnek a szőnyegre egy kört alkotva,

	beszélgetnek, énekelnek, mondókáznak, együtt mozognak és csendjátékot játszanak. Utóbbi, amely nem maradhat ki a körből fontos szerepet tölt be az önfegyelem fejlesztésében és a közösségi magatartás kialakításában.
‘folyamatos felvétel’	Ha bármelyik bölcsődei csoportban valamilyen oknál fogva üresedés van, a soron következő kisgyermek abba a csoportba nyer felvételt.
‘ dán Projekt’	Az említett óvodában a projekt témájától függően 2-4 héten keresztül egész héten, vagy csak meghatározott napokon egy bizonyos témát dolgoznak fel különbözőképpen korcsoportonként és ezen belül esetleg nemenként is külön csoportot alkotva az egyébként vegyes életkorú csoportba járó óvodások. Ilyenkor mindenki más csoportba megy, más óvodapedagógusokkal, más gyermekekkel tevékenykedik a délelőtti folyamán. Ez azonban nem okoz gondot, ugyanis 3 csoport van, s a gyermekek minden délután együtt játszanak az udvaron, ismernek minden óvodapedagógust, és szinte minden gyermeket.

3. melléklet: Az említett dalok, mondókák szövege

1. Hell-oo, Hell-oo, / Hello and how are you? / I'm fine... I'm fine /And I hope that you are too!
2. Where is Thumbkin, where is Thumbkin? / Here I am, here I am. /How are you today sir? / Very well I thank you. / Run away, run away.

Pointer..., Middleman..., Ring man..., Pinkie

3. The wheels on the bus go round and round / Round and round, round and round
The wheels on the bus go round and round / All through the town.

The people on the bus go up and down..., The wipers on the bus go swish, swish,
swish..., The doors on the bus go open and shut..., The driver on the bus says move on
back...

4. Take your right hand in, / Take your right hand out; / Take your right hand in, /
And shake it all about. / Do the Hokey-Pokey, / And turn yourself around. / That's
what it's all about! / Jump!

Take your left hand in..., Take your right foot in..., Take your left foot in..., Take
your whole self in...

5. Two little dicky birds sitting on the wall, / one called Peter, one called Paul.
Fly away Peter, fly away Paul, / come back Peter, come back Paul.
6. Put your right hand in, / Put your right hand out; / Put your right hand in, /And shake
it all about. / Do the Hokey-Pokey, / And turn yourself around. / That's what it's all
about!

Put your left hand in..., Put your right foot in..., Put your left foot in..., Put your
right side in..., Put your left side in..., Put your backside in..., Put your nose in...,
Put your head in..., Put your whole self in...

7. Head, shoulders, knees and toes, knees and toes / Head, shoulders, knees and toes,
knees and toes / and eyes and ears and mouth and nose, /Head, shoulders, knees and
toes, knees and toes
8. My right, right place is free, I wish X.Y. to sit by me.
9. Roly Poly, Roly Poly up, up, up / Roly Poly, Roly Poly down, down, down
Roly Poly, Roly Poly out, out, out / Roly Poly, Roly Poly in, in, in. /Roly Poly, ever
so slowly....ever....so... / Roly Poly, Roly Poly faster, faster, faster, faster.
10. Ring-a-ring o' roses, / A pocket full of posies; / Atishooo! Atishooo! /We all fall
down.
11. One, two, three, four, five, / Once I caught a fish alive, /Six, seven, eight, nine, ten,
Then I let it go again. / Why did you let it go? / Because it bit my finger so.
Which finger did it bite? / This little finger on my right
12. Two little dicky birds sitting on the wall, / one called Peter, one called Paul.
Fly away Peter, fly away Paul, / come back Peter, come back Paul.
13. Tommy Thumb, Tommy Thumb, / Where are you? /Here I am, Here I am, /
How do you do?

Peter Pointer..., Middle Man..., Ruby Ring..., Baby Small...

Fingers all, Fingers all / Where are you? /Here we are, Here we are, / How do you do?
14. We wish you a Merry Christmas / We wish you a Merry Christmas /
We wish you a Merry Christmas and a Happy New Year.
15. Old MacDonald had a farm, eee-yi-eee-yi-oh / And on this farm he had a cow, eee-
yi-eee-yi-oh / With a moo moo here and a moo moo there / Here a moo, there a moo,
everywhere a moo moo / Old Mac Donald had a farm, eee-yi-eee-yi-oh

Old MacDonald had a farm, eee-yi-eee-yi-oh / And on this farm he had a pig, eee-yi-
eee-yi-oh / With an oink, oink here and an oink, oink there / Here an oink, there an
oink, everywhere an oink, oink / Old Mac Donald had a farm, eee-yi-eee-yi-oh

16. Hello children, hello all, / hello children, it's nice to see you all.

17. There are seven days in a week, days in a week, days in a week. / There are seven
days in a week. / Can you name them? / Sunday, Monday, Tuesday, / Wednesday,
Thursday, Friday, and Saturday. / What is today?

18. Two little dicky birds sitting on the wall, / one called Peter, one called Paul.
Fly away Peter, fly away Paul, / come back Peter, come back Paul.

19. Where is Thumbkin, where is Thumbkin? / Here I am, here I am. /How are you today
sir? / Very well I thank you. / Run away, run away.

Pointer..., Middleman..., Ring man..., Pinkie

20. Where is Ráhel, where is Ráhel? - közösen
Here I am, here I am. – Ráhel énekelte
How are you Ráhel? –közösen- Very well I thank you. Ráhel énekelte
Run away, run away. -közösen (más gyerekekkel is megismételték)

21. Row, row, row your boat / Gently Down the stream. /Merrily, merrily, merrily,
merrily, / Life is 'bout a dream.

Row, row, row your boat / Gently Down the stream. / If you see a crocodile / don't
forget to scream.

22. Make a circle, make a circle / big and round, big and round, / Come on everybody, /
come on everybody / Let's sit down. Let's sit down.

23. Hello, hello girls and boys, / Hello, hello girls and boys, / Hello, hello girls and boys,
/ My name is Dorothy.

24. Bye, bye girls and boys, / Bye, bye girls and boys, / Bye, bye girls and boys, / Bye-
bye.

4. melléklet: Kérdőív a Montessori Mária Kétnyelvű Óvodába és Bölcsődébe járó gyermekek szülei számára

Kérem, húzza alá a megfelelő választ!

1. Gyermeke:

óvoda

bölcsődés

2. Gyermekeit a nyelvi nevelés miatt íratta ebbe az intézménybe?

igen

nem

3. Van a családban angol anyanyelvű?

igen

nem

4. Van a családban, aki jól beszél angolul?

igen

nem

5. Hasznosnak tartja a korai kétnyelvű nevelést?

igen

nem

6. Szeretné ha gyermeke az óvodában / iskolában folytathatná az angol nyelvvel való ismerkedést?

igen

nem

7. Van erre lehetősége?

igen

nem

8. A bölcsődén / óvodán kívül máshol is találkozik gyermeke az angol nyelvvel?

igen: otthon: beszélgetés cd dvd egyéb:.....,

foglalkozáson egyéb: nem

9. Mióta „tanul” gyermeke angolul?

kevesebb, mint fél éve fél éve 1 éve másfél éve 2 éve

több, mint két éve:

10. Gyermeke szokott otthon angolul beszélni, énekelni?

igen: szavakat mondókákat egyéb:..... nem

5. melléklet: Kérdőív (nyílt) a Montessori Mária Kétnyelvű Óvodába és Bölcsődébe járó gyermekek szülei számára

- 1. Gyermeke bölcsődében vagy óvodában részesül kétnyelvű nevelésben?**
- 2. Miért íratta gyermekét kétnyelvű óvodába/ bölcsődébe?**
- 3. Jónak tartja a kétnyelvű nevelést korai életkorban?**
- 4. Miért?**
- 5. Gyermeke csak a bölcsődében/ óvodában találkozik idegen nyelvvel vagy a családon belül, esetleg külön foglalkozáson is?**
- 6. Mit tapasztal gyermeke nyelvfejlődésével kapcsolatban?**
- 7. Amikor önnel van gyermeke megnyilvánul-e valamiben, hogy kétnyelvű bölcsődébe jár? (Miben?)**

6. melléklet: Szülők kérdőíve, korai kétnyelvűség bölcsődében

(1.)	Kérdések	Hely. Bölcsőde	Bölcsődei nevelési program	Válasz (X)
I.	Téma: Kompetencia alapú kétnyelvű nevelési programok bölcsődében			
SZ	Hasznosnak tartja Ön a korai kétnyelvű nevelést?			Csak egy jelölés!
A.	Igen.			
B.	Nem.			
C.	Nem hallottam még róla.			
D	*Egyéb:			
(2.)	Kérdések	Hely. Bölcsőde	Bölcsődei nevelési program	Válasz (X)
I.	Téma: Kompetencia alapú kétnyelvű nevelési programok bölcsődében			
SZ	Tudta, hogy gyermeke a korai életkorban (0-6 éves kor) erőfeszítés nélkül, anyanyelvéhez hasonlóan, tökéletesen képes elsajátítani más nyelvet is, ha rendszeresen találkozik vele?			Csak egy jelölés!
A.	Igen.			
B.	Nem.			
C.	Nem vagyok biztos benne, nem tudom eldönteni			
D	*Egyéb:			

(3.)	Kérdések	Hely. Bölcsőde	Bölcsődei nevelési program	Válasz (X)
I.	Téma: Kompetencia alapú kétnyelvű nevelési programok bölcsődében			
SZ	Szeretné, ha gyermeke játékosan megismerkedhetne az angol nyelvvel a bölcsődében?			Csak egy jelölés!
A.	Igen.			
B.	Nem.			
C.	Nem vagyok biztos benne, nem tudom eldönteni			
D	*Egyéb: (pl. másik nyelv):			

*Az egyéb kérdésre bővebben a mellékelt formanyomtatványon is válaszolhat a téma megjelölésével, kérdés számának megadásával, de beírhatja azt is, hogy nincs véleménye.

Korai kétnyelvűség bölcsődében

(4.)	Kérdések	Hely. Bölcsőde	Bölcsődei nevelési program	Válasz (X)
I.	Téma: Kompetencia alapú kétnyelvű nevelési programok bölcsődében			
SZ	Ön a bölcsődei korai kétnyelvűség melyik változatát támogatja a bölcsődei nevelési program tartalmát illetően az életkori sajátosságoknak megfelelően?			Csak egy jelölés!
A.	A cél, az idegen nyelv játékos megkedveltetésén, elsajátításán van			
B.	Az a fontos, hogy jól megtanulja az idegen nyelvet és ez mérhető legyen			
C.	Nem vagyok biztos benne, nem tudom eldönteni			
D.	*Egyéb:			
(5.)	Kérdések	Hely. Bölcsőde	Személyi feltételek	Válasz (X)
I.	Téma: Kompetencia alapú kétnyelvű nevelési programok bölcsődében			
SZ	Ön a személyi feltételek melyik változatát támogatja a bölcsődei kétnyelvűséggel összefüggésben?			Csak egy jelölés!
A.	A gyerekekkel idegen nyelven a nyelvet megfelelő szinten beszélő, a korosztályt is jól ismerő, módszertanilag is szakképzett gondozónő foglalkozzon			
B.	Egyetemi végzettségű, felsőfokú C típusú nyelvvizsgával rendelkező nyelvtanár foglalkozzon a gyerekekkel hetente kijelölt időpontban			
C.	Nem vagyok biztos benne, nem tudom eldönteni			
D.	*Egyéb:			
(6.)	Kérdések	Hely. Bölcsőde	Programok idegen nyelvű típusai	Válasz (X)
I.	Téma: Kompetencia alapú kétnyelvű nevelési programok bölcsődében			
SZ	Ön az idegen nyelvi bölcsődei nevelési programok melyik változatát tartja jónak egy magyar gyermekcsoportban?			Csak egy jelölés!
A.	A bölcsődei napirendbe akár napi rendszerességgel beépített magyar és idegen nyelvi programot			
B.	A bölcsődében heti egy-két alkalommal beépített programot			
C.	A csak idegen nyelvű bölcsődei nevelési programot			
D.	*Egyéb:			

Korai kétnyelvűség bölcsődében

(7.)	Kérdések	Hely. Bölcsőde	Módszertan - kompetenciák	Válasz
II.	Téma: Kompetencia alapú kétnyelvű nevelési programok bölcsődében			(X)
SZ	A kompetencia-alapú kétnyelvű bölcsődei programcsomag alapján, melyik módszert tarja jobbnak saját gyermekét illetően a napirendbe épített idegen nyelvű foglalkozásokon?			Csak egy jelölés!
A.	Az idegen nyelvű foglalkozásban nem kötelező a gyermeknek részt vennie, ha nincs kedve, játszhat külön tovább			
B.	A gondozónő gondoskodik róla, hogy legyen idegen nyelvű csoportos foglalkozás, s minden gyermek egyformán vegyen részt. (akkor is, ha nincs kedve)			
C.	A gondozónő döntse el szakmai felkészültsége alapján, hogy mit tesz			
D	*Egyéb:			
(8.)	Kérdések	Hely. Bölcsőde	Módszertan - kompetenciák	Válasz
II.	Téma: Kompetencia alapú kétnyelvű nevelési programok bölcsődében			(X)
SZ	Melyik lehetőséget tartja az Ön gyermeke számára jobbnak?			Csak egy jelölés!
A.	A gondozónő magyar, de megfelelő szinten ismeri az idegen nyelvet, a gyermekkel tud magyarul és idegen nyelven kommunikálni			
B.	A gondozónőnek az idegen nyelv az anyanyelve, magyarul nem tud a gyermekekkel kommunikálni			
C.	Van egy magyar és egy csak idegen nyelven beszélő gondozónő párhuzamosan a csoportban			
D.	*Egyéb:			
(9.)	Kérdések	Hely. Bölcsőde	Módszertan - kompetenciák	Válasz
II.	Téma: Kompetencia alapú kétnyelvű nevelési programok bölcsődében			(X)
SZ	Ön hogyan állapítja meg, hogy mennyire hatékony gyermeke nyelvelsajátítási folyamata a bölcsődei évek végén?			Csak egy jelölés!
A.	Nem ez a fontos hanem, hogy ebben a korban megkedvelje a nyelvet			
B.	A bölcsődei záraskor figyelem, hogy mit tud a többi gyermekhez képest			
C.	Azt figyelem, otthon megszólal-e idegen nyelven			
D	*Egyéb:			

*Az egyéb kérdésre bővebben a mellékelt formanyomtatványon is válaszolhat, a téma megjelölésével, a kérdés számának megadásával, de beírhatja azt is, hogy nincs véleménye.

7. melléklet: Szülők kérdőíve, korai kétnyelvűség óvodában

(1.)	Kérdések	Hely. Óvoda	Óvodai nevelési program	Válasz (X)
I.	Téma: Kompetencia alapú kétnyelvű nevelési programok óvodában			
SZ	Hasznosnak tartja Ön a korai kétnyelvű nevelést?			Csak egy jelölés!
A.	Igen.			
B.	Nem.			
C.	Nem hallottam még róla.			
D	*Egyéb:			
(2.)	Kérdések	Hely. Óvoda	Óvodai nevelési program	Válasz (X)
I.	Téma: Kompetencia alapú kétnyelvű nevelési programok óvodában			
SZ	Tudta, hogy gyermeke a korai életkorban (0-6 éves kor) erőfeszítés nélkül, anyanyelvéhez hasonlóan, tökéletesen képes elsajátítani más nyelvet is, ha rendszeresen találkozik vele?			Csak egy jelölés!
A.	Igen.			
B.	Nem.			
C.	Nem vagyok biztos benne, nem tudom eldönteni			
D	*Egyéb:			
(3.)	Kérdések	Hely. Óvoda	Óvodai nevelési program	Válasz (X)
I.	Téma: Kompetencia alapú kétnyelvű nevelési programok óvodában			
SZ	Szeretné, ha gyermeke játékosan megismerkedhetne az angol nyelvvel az óvodában?			Csak egy jelölés!
A.	Igen.			
B.	Nem.			
C.	Nem vagyok biztos benne, nem tudom eldönteni			
D	*Egyéb: (pl. másik nyelv):			

*Az egyéb kérdésre bővebben a mellékelt formanyomtatványon is válaszolhat a téma megjelölésével, kérdés számának megadásával, de beírhatja azt is, hogy nincs véleménye.

Korai kétnyelvűség óvodában

(4.)	Kérdések	Hely. Óvoda	Óvodai nevelési program	Válasz (X)
	I. Téma: Kompetencia alapú kétnyelvű nevelési programok óvodában			
SZ	Ön az óvodai korai kétnyelvűség melyik változatát támogatja az óvodai nevelési program tartalmát illetően az életkori sajátosságoknak megfelelően?			Csak egy jelölés!
A.	A cél, az idegen nyelv játékos megkedveltetésén, elsajátításán van			
B.	Az a fontos, hogy jól megtanulja az idegen nyelvet és ez mérhető legyen			
C.	Nem vagyok biztos benne, nem tudom eldönteni			
D.	*Egyéb:			
(5.)	Kérdések	Hely. Óvoda	Személyi feltételek	Válasz (X)
	I. Téma: Kompetencia alapú kétnyelvű nevelési programok óvodában			
SZ	Ön a személyi feltételek melyik változatát támogatja az óvodai kétnyelvűséggel összefüggésben?			Csak egy jelölés!
A.	A gyerekekkel idegen nyelven a nyelvet megfelelő szinten beszélő, a korosztályt is jól ismerő, módszertanilag is szakképzett óvónő foglalkozzon			
B.	Egyetemi végzettségű, felsőfokú C típusú nyelvvizsgával rendelkező nyelvtanár foglalkozzon a gyerekekkel hetente kijelölt időpontban			
C.	Nem vagyok biztos benne, nem tudom eldönteni			
D.	*Egyéb:			
(6.)	Kérdések	Hely. Óvoda	Programok idegen nyelvű típusai	Válasz (X)
	I. Téma: Kompetencia alapú kétnyelvű nevelési programok óvodában			
SZ	Ön az idegen nyelvi óvodai nevelési programok melyik változatát tartja jónak egy magyar gyermekcsoportban?			Csak egy jelölés!
A.	Az óvodai napirendbe akár napi rendszerességgel beépített magyar és idegen nyelvi programot			
B.	Az óvodában heti egy-két alkalommal beépített programot			
C.	A csak idegen nyelvű óvodai nevelési programot			
D.	*Egyéb:			

*Az egyéb kérdésre bővebben a mellékelt formanyomtatványon is válaszolhat a téma megjelölésével, kérdés számának megadásával, de beírhatja azt is, hogy nincs véleménye.

Korai kétnyelvűség óvodában

(7.)	Kérdések	Hely. Óvoda	Módszertan - kompetenciák	Válasz
II.	Téma: Kompetencia alapú kétnyelvű nevelési programok óvodában			(X)
SZ	A kompetencia-alapú kétnyelvű óvodai programcsomag alapján, melyik módszert tarja jobbnak saját gyermekét illetően a napirendbe épített idegen nyelvű foglalkozásokon?			Csak egy jelölés!
A.	Az idegen nyelvű csoportos foglalkozásban nem kötelező a gyermeknek részt vennie, ha nincs kedve, játszhat külön tovább			
B.	A óvónő gondoskodik róla, hogy az idegen nyelvű csoportos foglalkozásban minden gyermek egyformán vegyen részt. (akkor is, ha nincs kedve)			
C.	A óvónő döntse el szakmai felkészültsége alapján, hogy mit tesz			
D	*Egyéb:			
(8.)	Kérdések	Hely. Óvoda	Módszertan - kompetenciák	Válasz
II.	Téma: Kompetencia alapú kétnyelvű nevelési programok óvodában			(X)
SZ	Melyik lehetőséget tartja az Ön gyermeke számára jobbnak?			Csak egy jelölés!
A.	Az óvónő magyar, de megfelelő szinten ismeri az idegen nyelvet, a gyermekkel tud magyarul és idegen nyelven kommunikálni			
B.	Az óvónőnek az idegen nyelv az anyanyelve, magyarul nem tud a gyermekekkel kommunikálni			
C.	Van egy magyar és egy csak idegen nyelven beszélő óvónő párhuzamosan a csoportban			
D.	*Egyéb: (pl. nem tudom eldönteni)			
(9.)	Kérdések	Hely. Óvoda	Módszertan - kompetenciák	Válasz
II.	Téma: Kompetencia alapú kétnyelvű nevelési programok óvodában			(X)
SZ	Ön hogyan állapítja meg, hogy mennyire hatékony gyermeke nyelvelsajátítási folyamata a óvodai évek végén?			Csak egy jelölés!
A.	Nem ez a fontos hanem, hogy ebben a korban megkedvelje a nyelvet			
B.	A óvodai záráskor figyelem, hogy mit tud a többi gyermekhez képest			
C.	Azt figyelem, otthon megszólal-e idegen nyelven			
D	*Egyéb:			

*Az egyéb kérdésre bővebben a mellékelt formanyomtatványon is válaszolhat, a téma megjelölésével, a kérdés számának megadásával, de beírhatja azt is, hogy nincs véleménye.

8. melléklet: Kérdőív a Soproni Egyesített Bölcsődék gondozónői számára

Kérem, húzza alá a megfelelő választ!

11. Milyen idegen nyelven beszél?

*angol német egyéb:..... nem beszélek idegen
nyelvet*

12. Milyen szinten beszéli ez(eke)t a nyelve(ke)t? (Több nyelv esetén kérem, írja a szint mögé, melyik nyelvet)

alapszinten társalgási szinten anyanyelvi szinten

13. Hasznosnak tartja a korai kétnyelvű nevelést?

igen, mert:

nem, mert:

nem hallottam még róla

nem tudom eldönteni

14. Lát igényt a szülők körében idegen nyelvű nevelésre is?

igen:.....nyelve(ke)n

nem

nem beszéltünk róla

15. Lát igényt a szülők körében kifejezetten angol nyelvű nevelésre?

igen

nem

nem beszéltünk róla

16. Rendelkezik pedagógus diplomával?

igen:

nem

folyamatban van:.....

17. Ha lenne rá lehetősége, elvégezné a szükséges nyelvi képzést, hogy idegen nyelven is nevelhessen?

igen: angol nyelven

német nyelven

egyéb:

nem

9. melléklet: A Montessori Mária Kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde vezetőjével készített interjú kérdései

1. Miért tartja fontosnak a kétnyelvű nevelést a korai életkorban?
2. Mi a célja a korai kétnyelvű nevelésnek?
3. Tapasztalata szerint mekkora az igény a korai kétnyelvű nevelésre?
4. Mióta van angol nyelvű nevelés az óvodában?
5. Milyen eredménnyel?
6. Mióta van angol nyelvű nevelés a bölcsődében?
7. Milyen eredménnyel?
8. Van hasonlóság az óvodai és bölcsődei kétnyelvű nevelés között?
9. Miben hasonlít?
10. Van különbség az óvodai és bölcsődei kétnyelvű nevelés között?
11. Van kapcsolat, átmenet a bölcsődei és az óvodai kétnyelvű nevelés között?
12. Milyen ez a kapcsolat?

10. melléklet: A Montessori Mária Kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde angol nyelven nevelő pedagógusaival készített interjú kérdései

1. Miért tartja fontosnak a kétnyelvű nevelést a korai életkorban?
2. Mi a célja a korai kétnyelvű nevelésnek?
3. Hogyan valósítja meg a csoportban?
4. Miben nyilvánul ez meg, tudna pár példát említeni?
5. Mit tapasztal, mennyire fogékonyak a gyerekek?
6. Származhat előnyük a korai kétnyelvű nevelésből?
7. Milyen előnyük származhat belőle?
8. Származhat hátrányuk a korai kétnyelvű nevelésből?
9. Milyenek a szülők visszajelzései?
10. Mennyiben tartja előnyösnek, hogy Ön csak angolul szól a gyerekekhez, a társa pedig csak magyarul?
11. Fel szoktatók készíteni a szülőket valamilyen formában (a reális elvárásokkal kapcsolatban)?

11. melléklet: A Nyugat-magyarországi Egyetem Lewinszky Anna Gyakorló Óvoda angol nyelven nevelő óvodapedagógusával készített interjú kérdései

1. Mióta van játékos angol foglalkozás a csoportban?
2. Minek a hatására indult?
3. Voltak nehézségek a kezdetekben?
4. Miért tartja fontosnak a kétnyelvű nevelést a korai életkorban?
5. Mi a célja a korai kétnyelvű nevelésnek?
6. Hogyan valósítja meg a csoportban?
7. Mit tapasztal, mennyire fogékonyak a gyerekek?
8. Származhat előnyük a korai kétnyelvű nevelésből?
9. Származhat hátrányuk a korai kétnyelvű nevelésből?
10. Milyenek a szülők visszajelzései?
11. Mennyiben tartaná előnyösnek, ha a bölcsődéből érkező gyermekek már bölcsődei éveik alatt is ismerkednének az angol nyelvvel (a bölcsődén belül)?

12. melléklet: A Montessori Mária Kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde magyar nyelven nevelő gondozónőjével készített interjú kérdései

1. Jónak tartja a korai kétnyelvű nevelést?
2. Miért?
3. Mennyire tudják összehangolni az angol és a magyar nevelést?
4. Hogyan hangolják össze az angol és a magyar nevelést?
5. Mit tapasztal a gyermekek nyelvi fejlődésével kapcsolatban?
6. Milyen hatással van az angol nyelvű nevelés a magyar nyelv fejlődésére?
7. Milyenek a szülők visszajelzései?
8. Ön szerint Önnek, mint magyaros kollégának milyen szinten kell tudnia angolul?
9. Van ennek szerepe az együttműködésben?

13. melléklet: A Soproni Egyesített Bölcsődék vezetőjével készített interjú kérdései

- 1. Hallott már a korai kétnyelvű nevelésről?**
- 2. Hasznosnak tartja a korai kétnyelvű nevelést?**
- 3. Van olyan bölcsőde vagy bölcsődei csoport, ahol idegen nyelvű nevelésre is van lehetőség?**
- 4. Lát igényt a szülők körében idegen nyelvi nevelésre?**
- 5. Hozzájárul ahhoz, hogy a szülők számára készítsek ezzel kapcsolatban kérdőívet?**
- 6. Lát lehetőséget arra, hogy indítson kétnyelvű csoportot?**
- 7. Milyen előnyökre számíthat, ha mégis sikerül indítani ilyen csoportot?**
- 8. Milyen akadályokat kell leküzdenie ahhoz, hogy indíthasson ilyen csoportot?**

Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretnék köszönetet mondani mindazoknak, akik segítettek dolgozatom elkészítésében.

Köszönetet mondok előadóimnak, akiktől sok olyat tanultam, amit dolgozatomban is felhasználhattam. Szeretném kiemelni közülük Kitzinger Arianna tanársegédet, aki konzulensemként iránymutatásával, ajánlásaival nagyban hozzájárult dolgozatom kialakulásához, formálásához. Köszönettel tartozom Tárnok Péter egykori főiskolai docensnek is, aki a kutatás elindításában és kezdeti stádiumában segített.

Köszönettel tartozom továbbá Szabóné Haulik Juditnak, a Montessori Mária Kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde vezetőjének, Párdi Eszternek, Szobota Erzsébetnek, Molnár Andreának, a Montessori Mária Kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde angol nyelven nevelő pedagógusainak, Lovasiné Mónikának, a Montessori Mária Kétnyelvű Óvoda és Bölcsőde magyar nyelven nevelő gondozónőjének, Soósné Orbán Györgyinek, a Nyugat-magyarországi Egyetem Lewinszky Anna Gyakorló Óvoda angol nyelven nevelő pedagógusának, valamint Földháziné Kocsis Zsuzsannának, a Soproni Egyesített Bölcsődék vezetőjének, hogy kedvesen fogadtak és készségesen válaszoltak kérdéseimre az interjúk során, amellyel sokat segítettek.

Köszönöm minden gondozónőnek a Soproni Egyesített Bölcsődékből, minden szülőnek a Montessori Mária Kétnyelvű Óvodából és Bölcsődéből, a Soproni Egyesített Bölcsődékből, a Bánfalvi Óvodából és a Nyugat-magyarországi Egyetem Lewinszky Anna Gyakorló Óvodából, hogy időt szakítottak kérdőíveim kitöltésére és megosztották velem a véleményüket. Ezúton is szeretnék köszönetet mondani Drüszler Editnek, barátnőmnek, hogy segített a kérdőívek feldolgozásában, illetve hasznos és gyors módszert mutatott a kérdőívek kiértékelésére.

Végül, de nem utolsó sorban szeretném megköszönni drága szüleimnek és férjemnek, hogy segítettek, támogattak abban, hogy eljuthassak e dolgozat megírásáig.